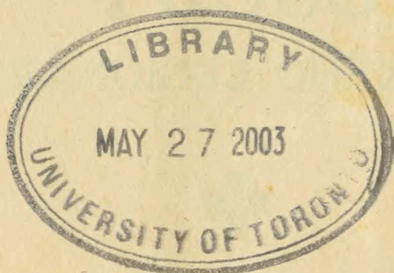

3 1761 05912740 7

JOSEF NESNÍDAL:

OSUDY
RUSKÉHO LEGIONÁŘE

1919
Nákladem vydavatelstva „Neodvislosti" v Plzni.

Tiskem Družstevní tiskárny (K. Beniško) v Plzni.

VÁM, DRAZÍ BRATŘI,

kteříž houfně opouštěli a zrazovali jste prohnilou rakouskou armádu, abyste hned na to obrátili smrtící zbraň svou proti vrahům Vašich otců a matek, Vašich synův a dcer — ať na Rusi širé či na slunných březích italské Piavy, ať u bran francouzského Vouziersu — Vám, hrdinové, jež nelekaly rakouské hrozby a šibenice, kteříž dávali jste do sázky vše, co Vám bylo nejdražšího — život, krev i jmění, nejen svůj, ale i svých rodin, proniknuti jsouce přesvědčením, že ne hrubá moc a násilí, než právo a spravedlnost musí konečně zvítěziti — Vám, rekové, kteříž nedočkali jste se splnění horoucích svých přání a tužeb, kterým nebylo Osudem popřáno radovati se z pádu macechy své — násilnické Austrie — a přivinouti na prsa svá volně dýšící přátele a sourozence, Vám, bohatýři, ozáření gloriolou mučednickou — symbolové naší cti a slávy, našich snův a ideálů — Vám, novodobí Husité a bojovníci boží, na něž nejen národ Havlíčkův a Palackého, ale celý svět pohlíží s obdivem a úctou, Vám, bratři legionáři, připisuji prostou tuto knížku, líčící osudy jednoho z Vás,

který jen zázrakem unikl rakouské oprátce a šibenici, aby za všecky své strázně a svízele, za všecko své utrpení došel nejvyšší cti a odměny — provázeti co čestná stráž v den triumfálního příchodu do osvobozené vlasti drahého svého vůdce, učitele a rádce, nadevše milovaného „tatíčka“ Masaryka! — Věru — dle vlastních bratra slov — odměna největší! . . .

V Seči v červenci 1919.

Spisovatel.

I.

NÁVRAT

. . . „Jménem ubohých sirotkův a chudobných vdov po chrabrých našich legionářích, kteří za svobodu milé naší vlasti, za svobodu nás všech vycedili drahou svoji krev v zákopech na frontě, nebo s pohrdlivým úsměvem vůči svým vrahům zmírali potupnou smrtí na rakouských šibenicích, jménem stařičkých, k práci již neschopných rodičův těchto hrdinů, žádám vás, přátelé, byste dle možnosti přispěli peněžitým darem k důstojnému jich zaopatření! Tím jsme povinni svaté památce nejlepších synův našeho národa, kteří — zmírajíce s jménem vlasti na rtech — věřili, že ti, pro něž s láskou život svůj nasazují, vykonají též plně vůči jich drahým pozůstalým svatou svou povinnost! . . ."

Těmito slovy, provázenými nadšeným souhlasem, zakončil občan Procházka působivou svoji řeč. —

Byla neděle 3. listopadu 1918. První neděle ode dne prohlášení samostatného státu Československého! — Týden již skoro oslavovali v obci Seči radostnou tuto událost; dnešní sváteční den byl slavnostním jejím zakončením. Po zdařilém dni — plném jásotu, zpěvu a nadšených proslovů — večer přátelské zábavy v hostinci „U Bečvářů".

Nikdo z přítomných občanů nezůstal hluch k výzvě řečníkově —: koruny, dvoukoruny — ano i desetikoruna tu a tam v prstech zašustila jen jen pršely na talíře příspěvky vybírajících děvušek . . .

Sbírka skončena a šťastný řečník právě děkuje uznalému obecenstvu za skvělý její výsledek.

V tom se rozevřely dvéře a do místnosti vstupuje ztepilý mladý muž v obleku ruského vojáka, se zvláštním zatrpklým úsměvem v osmahlé líci.

Ruský legionář!

S úžasem zahleděl se každý ve výraznou tvář příchozího. Temné, jiskrné oko cizincovo, záhadný onen úsměv a konečně štíhlá, jako prut rovná postava vojínova tolik připomínají všem Josefa Červa*), rodáka zdejšího, který — co ruský legionář — upadl před půl druhým rokem do rakouského zajetí, byl — dle doslechu — odsouzen k smrti provazem a rodiči i sourozenci dávno již též co mrtvý oplakán.

Či by snad přece byl to on . . .?

V tom ze sousední místnosti přikvapil nestarý ještě, statný dosud muž, a stanuv na prahu zadíval se pronikavě ve tvář příchozího.

„Josífku!" . . .

„Tatínku!" . . .

A otec se synem padli si do náručí . . .

Plakal radostí šťastný otec, zaplakal i ztracený, však opět nalezený syn, a neskrývali slz ani přítomní šohajové a děvy, jich otcové a matky.

*) Vlastním jmenem Josef Wurm; Červem pojmenovali jej bratři v „České Družině." (Pozn. spisovatelova.)

Dojemný okamžik, jakých v životě málo!

„A kde je maminka? . . ."

Mladistvý legionář — vymaniv se z objetí otcova — rozhlédl se plaše hustě obsazeným sálem.

„Ach, hochu, hochu . . ."

A starý Matěj Červ, otec legionářův, zakryl si dlaněmi oči.

„Tedy přece pravda — mrtva?! . . . Mé tušení! . . . A já již nespatřím, nezlíbám nikdy drahé mé mamičky! . . ."

A statný ten hoch, který nejednou — bez jediného záchvěvu hleděl smrti vstříc, jemuž rakouští katané již již chtěli zadrhnouti provaz kol hrdla, rozplakal se jako malé dítě.

„Vzpamatuj se, hochu! Pravda — je to pro tebe krutá rána, ale pomysli, jak bylo mně, když nejen matku tvou jsem ztratil, ale i tebe pokládal jsem již za mrtvého. Vzmuž se, Josífku! . . ."

„A kdy zemřela matka, otče, kdy . . .?"

„Všecko ti povím, vše vysvětlím, dítě drahé, jenom se uklidni! Hle — sousedé i druzi tvoji chtějí tě přivítat, ruku ti stisknout. Potěš se s nimi, Josífku! . . . Jo[illegible] . . .

A mezitím, co vrátivši se legionář vítal se s přítomnými, zahrála hudba dojemně velebnou naši hymnu „Kde domov můj?" — kteráž nejen jeho, ale i tisíce jeho druhů tolik sílila v daleké cizině, tolik jim připomínala vzdálený jich domov, pro nějž rádi zřekli se blaha svého i pohodlí a s nadšením obětovali mladé svoje životy. Mohlo-li býti krásnějšího uvítání?

Tak navrátil se do rodné své obce — po dlouhé době tří roků — dvaadvacetiletý legio-

nář Josef Červ. Jako devatenáctiletý hoch hnán byl zběsilou rakouskou soldateskou do zákopů proti bratřím Rusům. Udělal to, co tisíce stejně smýšlejících Čechu — při vhodné příležitosti „zradil krále i širší svou vlast", aby co bratr legionář pomáhal bourati základy shnilé rakouské říše. Těžce raněný upadl do zajetí a byl odsouzen k trestu smrti - provazem! . . .

Až potud zvěděli o něm v jeho rodině. Dobrá matička zaplatila životem domnělou potupnou smrt svého miláčka. --

Zajímaly mne velice osudy mladého muže, jenž 21. prosince 1918 ještě s jinými — k smrti již odsouzenými a shroucením se Rakouska šťastně vyváznuvšími - druhy tvořil čestnou stráž drahému našemu presidentu — tatíčku Masarykovi . . .

II.

V RAKOUSKÉ ARMÁDĚ

Co mne na mladém hrdinovi nejvíce zajímalo, byl onen zvláštní, zatrpklý úsměv. Snad mu zbyl ode dne jeho prvního výslechu v rakouském zajetí, kdy vyšetřující své soudce odbýval jen lhostejným krčením ramen a pohrdlivým úsměškem! —

Potkal jsem mladého muže několik dní po příchodu jeho do rodné obce. Nikdy — mohu říci — ve svém životě netiskl jsem nikomu ruky tak srdečně, s takovým upřímným obdivem, jako bratru Josefu Červovi.

— Bratře legionáři, oslovil jsem jej, zajisté již zažils — třeba žes tak mlád — v životě svém velice mnoho. Smím se těšiti, bratře, že mně vylíčíš svoje osudy?...

Přitrpklý úsměv v líci legionářově se jaksi rozšířil, nabyl ostřejších rysů.

— Bude-li vás zajímati, pane učiteli, s největší radostí. Mám čtrnáctidenní dovolenou, mohu vás tedy navštíviti, kdy vám libo.

— Bratře učiteli, opravuji jej. A ty — nikoliv vy, jako tomu bylo u vás — v „Družině"!

Tvář jeho se rozjasnila. — Tedy — bratře, kdy mám přijíti?

— Zítra ve středu. Mám celý den prázdno. Můžeš přijíti kol deváté hodiny.

— Přijdu, bratře učiteli!...

A přišel. — Přesně v 9 hodin zaklepal na dvéře mého pokoje. Zase s tím imponujícím, zatrpklým úsměvem ve tváři.

— Nevím, bude-li tě, bratře, osud můj tak zajímati, jak se domníváš. Snad abych začal až svým zajetím Rakouskem?...

— Ne, ne — bratře Červe! — Vypravuj podrobně, prosím ... vše od začátku ... budu tím nejtrpělivějším posluchačem!...

— Budiž tedy!...

Bratr legionář zapáliv si cigaretu, začal zvolna měkkým, melodickým hlasem vypráběti.

— Byl jsem odveden počátkem roku 1915. Však nerukoval jsem hned. „Škodovka", bratře, byla větším pánem než sám ministr, na ni neplatily svolávací vyhlášky. Potřebovali mne, byl jsem tudíž co nepostradatelný zproštěn vojenské povinnosti. V té věci byl zase mistr největším pánem v oddělení. Co chtěl on, chtěl i pan inženýr, chtěla též vojenská správa a povolilo ministerstvo. Musilo!...

Byl jsem ovšem mlád — osmnáctiletý — a osvobození u mne nešlo tak hladce jako u starších mých druhů. Však dobrá moje matka uměla si pomoci —: aprovisace, bratře, počínala již tehdy přicházeti do veliké vážnosti a též v mém případě plně vykonala svůj úkol. Víš dobře, že u nás nebylo nikdy takových věcí nazbyt, vzpíral jsem se tudíž všemožně tomu, aby matka k vůli mně zkracovala ostatních sourozenců.

Ale nic platno! Co by byla dobrá má matička k vůli mně neudělala! Raději by byla sama nejedla, jen aby mne zachránila. Teprve nyní dovedu dokonale oceniti její velikou lásku

ke mně. A přece byly veškery její oběti marny! . . .

Netajil jsem se nikdy svým protirakouským smýšlením. Neopatrný výrok před německým spoludělníkem stačil, že nespomohla více ani ochranná ruka mistrova, jenž — mimochodem řečeno — měl mne upřímně rád . .

Věděl jsem, že je zle, i umínil jsem si, že více do práce nepůjdu. Uteku, jako sta jiných, snad se nějak po dobu války protluku! Jaké to bude míti následky, o tom jsem nepřemýšlel, neuvažoval . . .

Neutekl jsem však. Z práce již mne nepustili. Ježto jsem měl věci své v Plzni — kdež jsem byl na bytě — poslali pro ně a ráno následujícího dne v 8 hodin hnali mne — ještě se čtyřmi druhy, které stihl týž osud jako mne — za vojenská assistence k nádraží.

Jak mi bylo, bratře, můžeš si domysliti! Bez rozloučení — bez stisku ruky svým rodičům a sourozencům — odejít a více jich snad nespatřiti, to bylo pro mne — hocha ne zplna devatenáctiletého — přece jen příliš! Nestydím se za to, plakal jsem — zlostí i lítostí! . . .

Ale čeho bych se nikdy byl nenadál, stalo se. Maminka, ta dobrá moje maminka, přiběhla v poslední chvíli — když jsem již měl nastupovati do obvyklého pro rakouské vojsko „dobytčího" vozu — aby se se mnou rozloučila. Co živ budu, nezapomenu toho okamžiku!

Prostovlasá, v očích děs a nevýslovnou bolest, pološílená objala mne naposledy zlatá moje mamička, naposledy zlíbala oči moje, ústa . . . Odtrhli ji násilím ode mne. Uzlík s pečivem — jež v noci pro mne připravila — vho-

dila za mnou již do rozjetého vagonu. Nevím, jak se o mém odjezdu dozvěděla; snad ji mistr po některém mém spoludělníkovi o tom uvědomil! — —

Bratr legionář setřel si dlaní slzu, která mu zvolna kanula po osmahlé líci.

— Cestu z Plzně do maďarského Székesfehérváru si nepamatuji. Byl jsem vůči všem dojmům netečný — jako zkrocený dravec vehnaný do těsné klece!...

Odpoledne 3. prosince (ve 3 hodiny) byli jsme na místě. Pohlíželi na nás jako na zločince, proto také s námi tak jednali! — Ještě téhož dne „fasovali" jsme „mundur", náboje a pušky — a ráno 4. prosince šli jsme již na střelnici, asi půl hodiny cesty vzdálenou. Bez jakéhokoliv předchozího cvičení!

Jen do 10. prosince pobyli jsme v Székesfehérváru. Od časného rána do pozdního večera honili nás ze cvičiště na střelnici, ze střelnice na cvičiště. Bylo nás celkem 10 „delikventů", kteří za týden museli prodělati úplně vojenský výcvik! — 10. prosince 1915 byl jsem přidělen ke 4. setnině, která hned na to odjela do Krakova, kdež byla přidělena k 18. pluku zeměbraneckému.

Přijeli jsme na místo 14. prosince v 11 hodin v noci. Uvítání dostalo se nám velkolepého! — „No ja, čeští psi, banda zrádná, líná, které se nechce válčit! Však my vám pomůžeme, holoto!..."

Těmito „vybranými" slovy přivítal nás as padesátiletý setník — Němec — prostřední postavy, značně přitloustlý, jako liška rezavých knírů a zduřených rtů.

Umístili nás do baráků při kasárnách, odkudž právě byli vystěhováni „běženci" (uprchlíci). Vši, švábi — a jak se všichni ti parasiti jmenují — „zpříjemňovali" nám vělice tamní pobyt.

V Krakově jsme se zdrželi až do 26. ledna 1916. Cvičilo se na střelnici za Bakončicí (vsi u Krakova). Že nás — Čechy — měli „ve veliké lásce", nepotřebuji snad ani podotýkati. Pěkný slovníček byl by jmen, jimiž nás zde páni Němci častovali! Však ani „bratři" Poláci nebyli o mnoho lepší! . . .

Na Sylvestra 1915 byla sestavena z jedné čety Němců od 35. pěšího pluku a ze tří čet Čechů „Marškumpanie". Bylo mezi námi též značné procento Moravanů (Moravců). —

Bratr legionář odložil zbytek cigaretty, zadíval se pronikavě na mne a lehce se pousmáv prohodil:

— Ale, co tě unavuji těmito podrobnostmi, bratře! Jsou to věci tak všeobecně známé, že . . .

— Ne, ne, bratře Červe, naopak: velice mne zajímá tvoje líčení! Obnovuji tak v duchu vzpomínku na vlastní svou vojnu . . .

— Tedy — pokračoval bratr legionář — den před naším odjezdem do pole — 15. ledna — hnali nás ku přísaze. Byli mezi námi Češi, Němci, Poláci a Rusíni — všichni ozdobeni národními trikolorami. Rozkázali odložiti trikolory — my Češi neuposlechli!

Za hrubého spílání a nejpustších nadávek a urážek českému národu došlo ku přísaze. Však jenom 8 Čechů přísahalo; ostatní nechtěli a přes veškery hrozby také nepřísahali! Zvláště

statečně se drželi bratři z Moravy, jimž jsme krátce říkali Moravci.

„Nenuťte českých psů přísahati!“ ozval se statečný hoch z Hané. — „Dáme vás zavříti!“ zvolal vztekle plukovník. — „Dejte!“ byla svorná odpověď...

Bez přísahy jeli jsme tedy druhého dne na to — 26. ledna — do pole. Na ruskou frontu!

Vypravili nás z Krakova celý „Marschbataillon“, skládající se ze tří setnin Poláků a jedné setniny Čechů 35. pěš. pluku. Kam?... Prý na Kolky, k Čartoryjsku!...

Přibyli jsme do etapní stanice Kovelu, kdež jsme se pozdrželi až do 8. února. Z Kovelu jsme se vydali pěšky do Kopyl; tam jsme zůstali dva dny a „vyfasovali munici“. Odtud jsme šli ke spáleništi města Komároma...

Pobyli jsme tu v zákopech tři dny. Třetího dne z rána doplnili jsme 18. pěší pluk, jenž byl ještě sesílen 10. polským plukem zeměbraneckým. Ráno čtvrtého dne bylo mužstvo roztříděno dle národnosti a utvořeno dvanáct setnin. Jenom my, Češi, vřaděni — jakožto nespolehliví — mezi ostatní národnosti, vždy 3 až 4 do jedné čety. Však nebylo to tyranům našim nic platno — utekli jsme jim a „předali“ se přece!...

Odtud jsme postupovali na pravo od Čartoryjska — k Lucku. Kol 20. února večer došli jsme rozvodněného Styru. Byli jsme na místě! V noci obsadili jsme zákopy. — Rusové stáli na druhé straně řeky — v hlubokém lese. Pobyli jsme tu — v nečinnosti, ježto byly jen slabé přestřelky hlídek — skoro měsíc.

Pro vodu chodili jsme my i Rusové do řeky, aniž bychom byli na sebe stříleli. — 15. března večer byli jsme ze zákopů odvoláni, byvše „ablesováni" 11. zeměbraneckým pěším plukem (píseckým). Přespali jsme v lese za Styrem a odtud šli do Godomiče u Kolků, kde jsme pobyli v záloze až do 4. června.

Bratr legionář se zamyslil. Nevyrušoval jsem jej otázkami, věda, že soustředil vzpomínky své na to, co nyní přišlo.

— Pamatuji se, jakoby to dnes bylo — pokračoval bratr Červ zvýšeným hlasem. Byla neděle. Slunce plesalo, ohnivým žárem plálo. V poledne přišel rozkaz ihned nastoupiti cestu do fronty. My Češi se sešli — věděli jsme, že půjde nyní do tuhého — a radili se, co budeme „dělať". Jednomyslně usneseno, vzdáti se neb přeběhnouti k nepříteli, jakmile se naskytne vhodná příležitost.

V 5 hodin jsme dorazili do Kolku, kdež jsme se utábořili na louce a měli vyčkati dalších rozkazů. V pondělí vecer pak nastoupili jsme další pochod — k Lucku. Hukot děl, rachot granátů a šílené štěbetání strojních pušek hlásaly, že se na blízku rozpoutala strašlivá bitva . . .

Rozložili jsme se v lese u Kiversi, kdež jsme zadrželi též utíkající zbytky maďarských pluků. Ráno následujícího dne o 6. hodině — při snídani — přiletěly čtyři ruské aeroplány a shazovaly třaskavé bomby, jež poranily sedm našich lidí.

V tom přišel rozkaz, pospíšiti ihned ku pomoci říšské německé divisi, aby se zachránila veliká skladiště potravinová a muniční. Němci

již prchali z první „švarmlinie“ — na nás bylo zachrániti situaci!...

Měli jsme jíti ku předu, proti strašlivé ruské kanonádě, krupobití strojních pušek a praskajících bomb, co zatím Němci ve zmatku utíkali?... A proti komu?... Proti bratřím Rusům?!...

Ne, nikoliv — žádný poctivý Čech toho neučiní! — Když pak nařízen všeobecný ústup, já ještě se dvěma druhy skryl se v hluboké jámě, vyryté dopadnuvším granátem, abych se „předal“ postoupivším Rusům. Než plukovník revolverem přinutil nás k ústupu s ostatními.

Byl to šílený úprk a zmatek všeobecný! Tehdy „zabrali“ Rusové několik tisíc „našich“ — já, bohužel, neměl ještě to štěstí, býti mezi nimi! Po celou noc se ustupovalo ze strategických důvodů, čili: stáhla se — dle rakouských úředních zpráv — za příčinou úspěšnějších vojenských operací fronta naše k Rožišti.

Zde jsme přespali ve stájích a druhého dne dán rozkaz: „Opět ku předu!“ Přešli jsme zase Styr — na jiném však místě. Němci byli nám v zádech co druhá bitevní linie. Setnině naši, včerejšího dne tak zdecimované, velel kadet Kramář, Rusín rodem.

Když Rusové „zabírali“ 18. náš pěší pluk, měli jsme proti nim vyraziti. My však se uchýlili do malého lesíka v dolině, abychom zde klidně vyčkali svého osudu.

Němci vidouce, že nechceme ku předu, spustili do nás strašlivou palbu z ručnic i strojních pušek, jež nám — třebaže nás stromy chránily znamenitě — zkosila tři kamarády. Pan kadet nařídil již dříve snésti pušky na

hromadu a vystrčiti bílé šátky na znamení, že se vzdáváme. Přišli tři ruští vojíni a již z daleka na nás volali: „Molodci, zabírajte se do Rusie, je tam chleba dovolno!"

Ježto Němci sesílili střelbu proti nám, zvolal ruský desátník, jemuž jsme se „předávali": „Lehnout! Však my porubeme Germány!" — A skutečně. Němci — rozložení asi půl hodiny cesty za námi na vršíčku — byli vzati z boku oděským plukem a většinou pobiti. Ostatní upadli do zajetí. — To bylo 8. června 1916 k večeru. Byl tehdy teplý, překrásný večer.

Líc legionářova se rozjasnila a na rty vloudil se milý, blažený úsměv. I kouř z jeho cigarety kroužil jaksi ladněji — opisuje překrásné spirály — ke stropu světnice . . .

III.

MEZI SVÝMI

— Byl jsem u cíle svých tužeb, — navazoval další řeč bratr Červ. — U vysněného cíle — v ruském zajetí, po němž my Češi tolik dychtili, abychom se zbavili svých nenáviděných tyranův a vrahův.

Během dvou dnu zajat skoro celý náš pluk, kromě štábu a asi dvou set mužů. — 45. naše divise (17., 18., 33. a 34. zeměbranecký pluk) téměř zničena, částečně též od Němců, kteří v zuřivosti pálili do vzdávajících se „velezrádců".

A jací jsme to byli vojáci! Holobrádci většinou — osmnácti- a devatenáctiletí hoši!

Druhého dne teprve sbírali Rusové pušky, které jsme při „zabírání" zahodili. Tři vojáci ruští, kteří zajali setninu naši — s panem kadetem Kramářem v čele — odvedli nás as hodinu cesty za ruskou frontu, kde již bylo shromážděno větší množství zajatců.

Tam jsme byli tříděni dle národnosti a sčítáni. Kolem 5.000 nás bylo — Čechů, Poláků, Němců, Maďarů, Rusínů. — Němce a Maďary vedli ve čtyřstupech kozáci na koních s nahajkami — my Slované šli volně za nimi, doprovázeni pouze osmi pěšími vojíny. Nám ponechali Rusové vše, co jsme měli u sebe — nože, hodinky, prsteny, peníze — Němcům a Maďarům tyto věci odebrali.

Bratře učiteli, byl to pochod, který nikdy z paměti mé nevymizí! Zpívali jsme národní a veselé písně, hráli na foukací harmoniky, hvízdali si do kroku, zkrátka — byla nám ponechána úplná zvůle. Kterýsi z kozáků zapůjčil nám tahací harmoniku — a nyní začalo teprve pravé veselí! Neměli jsme sice své kapelní hudby, jež by nás byla vedla do zajetí, jako 28. pluk pražských dětí, než i tak daleko široko zněl krajem bratrského Ruska jásot a zpěv z tisícera šťastných hrdel.

Zajímavá episodka z naší cesty utkvěla mi v paměti. Jeden „český" Němec, nemoha již snésti našeho veselí, zareptal hlasitě: „Já jsem také Čech, ale stydětí se musím za to, co provádíte! Vaše chování je přímo hanebné — děláte Rakousku jenom ostudu!..." Horkokrevný 'kýs Pražák přiskočil hbitě a vyťav smělému mravokárci notný políček, zvolal rozhorleně: „Tu máš, „věrný Čechu!" Patriote!... Kam myslíš, že jdeme? Do zajetí snad?!... Ne, ne, Němčíku, to ses velice zmýlil: mezi své jdeme, k bratřím Slovanům!" —

Snad, bratře, nebude tě již zajímati cesta má a pobyt můj v Rusku, což ostatně ti stejně poví na sta našich zajatců. Mohl bych tedy raději přejíti hned ke vstupu svému v „Českou Družinu"...?

— Ach ne, bratře Červe, nedělá-li ti vypravování přílišných obtíží, pokračuj, prosím! Rád bych seznal vše, co jen poněkud souvisí s životními tvými osudy!...

— Inu, zajímá-li tě tolik, bratře učiteli, můj život na Rusi, seznámím tě i s ním. Přesvědčíš

se však, že v něm není ničeho zvlášť zajímavého.

Čtrnácte dnů šli jsme rovnou, místy lesnatou krajinou s hojnými lukami a četnými bažinami. Na rovných jak stůl polích, zřejmě úrodných, zelenalo se nízké dosud obilí. Ráno jsme vyšli o 5. neb 6. hodině a šli až do večera volným krokem k nejbližší etapě. Na den jsme dostávali: tři funty chleba (1 funt = asi 40 dkg), 6 kostek cukru a něco čaje. Šlo se nám pohodlně pěknou silnicí, v dobrém stavu udržovanou.

Ve mnohých vesnicích vítali nás Češi zde usedlí a přilepšovali nám mlékem, buchtami, chlebem a jiným jídlem. Ale i v ostatních vsích, jimiž nám bylo jíti, bylo vše od jídla k dostání. Kdo měl peníze, mohl si koupiti, co chtěl — Rusové mu nebránili! (Ruská buchta — „bulka" — stála na př. 10 kopějek, francouzská (velká 20—25 cm) 15 kopějek.)

Čtrnácte dnů trvalo — jak jsem již podotkl — než jsme došli nám určené železniční stanice — Žitomíru Volyňského. Němci zatím byli již z některé předchozí etapy — z Rovna tuším — odvezeni kamsi na Sibiř. Cestou na nás volali Rusové, vesele se smějíce: „To vás již všecky Austriáky zabrali, že vás stále tolik vodí?! . . ."

V Žitomíru Vol. byli jsme rozděleni ve tři skupiny a každá umístěna do jednoho vlaku as po 20 vozích. Den a noc jsme jeli — s přestávkami — než jsme dospěli určeného nám místa — Dárnice u Kijeva. Krajinu, jíž jsme projížděli, nemohu podrobněji popisovati, neboť

jsem cestou — po čtrnáctidenní pěší túře jako většina mých druhův, spal...

— Ach, Dárnice! — zvolal jsem živě — to jméno jsem již častěji slyšel z úst — ze zajetí se navrátivších — našich vojínův.

— Ovšem že, přitakal bratr legionář. Kdo by neznal Dárnice, tohoto obrovského tábora zajateckého! Chceš znáti, bratře, trošku jeho vzhled?... Baráky, v nichž nám bylo bydleti, jsou na polo v zemi schovány, jenom střechy jsou volné.

V Dárnici jsme byli znovu prohlíženi, věci, jichž jsme nutně nepotřebovali, byly nám odebrány a jména a příjmení naše správně v seznamy zanesena. Zde jsme po prvé snídali boršt — směs vařené zeleniny: cibule, česneku, papriky a j. Dále jsme dostávali 2 funty masa a něco chleba.

Kdo nás hlídal v Dárnici a co jsme zde dělali, chceš též věděti, bratře učiteli? Leželi jsme, seděli, procházeli se, jak kdo chtěl — práce zde nebylo. Hlídali nás Rusové a dobrovolci z „České Družiny", ne, že by se báli, abychom neutekli, ale k vůli udržení pořádku. Češi z „Družiny" chlubili se nám, že půjdou bojovati proti Rakousku a Německu, vydobýti vlasti svobody! To bylo něco pro nás! Rozložili jsme se kolem českého baráku a domluvili se, že se ráno přihlásíme do „Národního vojska"...

Než nepřihlásili jsme se! Včera přišel zástupce „Českého zajateckého svazu" z Kijeva a vybíral Čechy, jakož i ostatní Slovany, aby se přihlásili ku polním pracím hospodářským. Když mu z naší strany bylo poukázáno, že chceme vstoupiti do „České Družiny", sdělil

nám, že se do „Družiny" můžeme hlásiti teprve z práce!

Co dělati? ... Přihlásilo se nás tudíž na 2.000 k pracím hospodářským. Byli mezi námi nejen Češi, Slováci, Poláci a Chorvaté, ale též „slovanští" Němci z rakouské armády, kteří již při zapisování prohlásili, že jsou Češi neb Poláci, ač neznali třeba ani slova jazyka, k němuž se — v domnění, že se s nimi bude lépe zacházeti — přihlásili ...

Bratr legionář upřeně se na mne zadíval a mile se pousmáv děl:

— Což, bratře, neunavuji tě dosud suchým svým vyprávěním? Věru, nemám již chuti, líčiti ti další svůj pobyt na Rusi, než jsem vstoupil do „České naší Družiny". Opravdu řádně nezajímávé!

Však uprosil jsem jej ještě, že si konečně dal říci a pokračoval ve své — pro mne tak žádoucí — řeči ...

IV.

V PRVNÍ SLUŽBĚ

— Hned druhého dne z rána nasedali jsme do vlaků a jeli — 2 dny a 3 noci — do přístavního města Oděsy.

Zde poznal jsem dokonale bodrost ruského lidu: staří i mladí přinášeli nám různé věci k snědku — zvláště buchtami nás častovali.

„Jezte, v Austrii máte hlad!" říkali a my nedali se dvakráte pobízeti! —

Z nádraží, kde jsme se dokonale najedli a napili, byli jsme zavedeni mezi tak zvaná skladiště, kdež jsme měli čekati, až si nás „chažajnové" (sedláci) rozeberou. Vařili jsme si jídla v kotlích, jež byly na nádvoří umístěny.

V Oděse pobyl jsem 14 dní.

Asi třetího dne po našem příjezdu do města přišel k nám s paní emisar Horálek od českého svazu oděského a vysvětloval nám, jak se budeme u chažajnů míti. Dostaneme prý 15 rublů měsíčního platu a po čase nový oblek za starý roztrhaný. Dobře prý budou s námi zacházeti, i strava bude řádná. Kdo chce, může prý se později přihlásiti k „České Družině".

Na to nám dal přinésti čaj a cukr a vyptával se ještě, jak se s námi zacházelo v rakouské armádě a jak se nám nyní vede. Ubezpečiv nás ještě jedenkráte slušným zacházením se strany chažajnů, pan Horálek odešel . . .

— A jaký dojem, bratře Červe, učinila na tebe Oděsa? — táži se vyprávějícího.

— Abych ti pravdu řekl, neměl jsem nyní příležitosti Oděsu dokonale poznati, až později. Přes to však jsem přece seznal, že Oděsa je veliký přístav námořní, s pěknými, širokými ulicemi i výstavnými domy a pestrou směsicí obyvatelstva.

— Děkuji, bratře, a odpusť, že jsem přetrhl nit tvého vypravování. Pokračuj, prosím, jak se utvářil další tvůj osud! —

— Jak jsem již podotkl, navazoval přerušenou řeč svou bratr legionář, asi 14 dní musel jsem prodlíti mezi skladišti oděskými, než si mne vybral vousatý chažajn a ještě se šesti druhy na statek svůj odvezl.

Však z daleka až byl můj pán! Od Kozlova — v Chersonské gubernii. Jmenovel se Karel Michl a byl německý kolonista. Na dvou povozech si nás odvážel z Oděsy . . .

Vyjeli jsme kol 10. hod. dopolední. Počasí bylo teplé, až horké. Slunce pálilo nemilosrdně. Jeli jsme rovnou stepnatou krajinou, na níž se pásla stáda hovězího dobytka a koní. Cesty zde jsou velice špatné, neschůdné. Po jedné straně rozkládalo se temné, nedozírné moře, po druhé straně širá, travnatá step bez lesů.

Daleko od sebe rozloženy jsou jednotlivé osady. Újezd se jmenovala vesnice, kde bydlel můj pán a kamž jsme šťastně — následujícího dne ke 3. hodině odpolední — dorazili. Je to osada rozlehlá, jejíž jednotlivá stavení — v počtu asi 80 — značně jsou od sebe vzdálena. Domky jsou tu nízké, z hlíny stavěné, kryté došky

neb plechem. Ovocných stromů velice málo — tu a tam spatříš vysoké topoly. —

Pan Michl bydlel stranou na vršíčku, v polorozbitém „festunku", jakž jsme jeho obydlí přezděli. Peněz měl dosti; nechtěl však na opravu budov dáti kopějky, proto tak zpustly.

Když nás přivezl, rozběhli jsme se po dvoře a prohlíželi si hospodářské nářadí. Byly-li obytné budovy ve stavu špatném, bylo nářadí, jež jsme nyní spatřili, ve stavu přímo bídném. Ne, neviděl jsem nikdy tak chatrného hospodářského náčiní! —

— A což jídlo, bratře Červe? Co vám předložili po tak dlouhé cestě?...

— Ach tak, málem bych byl zapomněl, opáčil tázaný. Asi za hodinu volal nás hospodář, abychom šli k obědu.

Vešli jsme do nízké, začouzené světnice. Čpělo v ní hnojůvkou, až hanba! Sedli jsme za starý, odřený stůl na dlouhou lavici, jež byly dvě ke stolu přistaveny. Židlí ve světnici nebylo...

Špinavá, bídně oblečená služka přinášela právě na veliké hliněné míse, z níž vyčnívalo několik obrovských dřevěných lžic, toužebně námi již očekávaný oběd. — Však jaký oběd!... Svařené sbírané mléko, promíšené rovněž uvařeným pšanem (prosem)! — Zvykli jsme za války ledačemu, jedli všelicos, ale této předložené krmě přec jen nikdo z nás neochutnal. Zvedal se nám z ní žaludek!...

Když pan Michl viděl, že „výtečné" toto jídlo není nám právě po chuti, přinesl každému z nás krajíc bílého, chutného chleba a kousek

slaniny, na čemž jsme si ovšem pochutnali znamenitě!

Z vedlejší místnosti vyšla statná, slušně oblečená žena — manželka hospodářova. Podívala se na nás úkosem, aniž by nás přivítala. —

A ještě jednu momentku z příjezdu našeho do Újezda, na niž bych byl málem zapomněl! Když jsme vjížděli do vesnice, křičely děti z plných hrdel: „Austriáci jedou!" — Ze stavení vyšla stará shrbená babka a majíc ruce sepiaté, vrtěla jaksi s podivem sněhově bílou hlavou, volajíc přes cestu na svou sousedku, jež si nás též důkladně prohlížela: „Ani nevěřím svým očím; vždyť jsou to lidé — jako my!" — —

A bratr legionář se lehce pousmál. Patrně viděl před sebou udivenou babku, nechápající, že i „Austriáci" jsou lidé! . . .

Po krátké přestávce jal se bratr Červ s novou chutí vypravovati:

— Do večera toho dne jsme odpočívali; pak nás hospodář zavedl do kůlny s děravou, z hlíny slepenou střechou, jež nám měla sloužiti za ložnici. Mlat jsme si vystlali slamou. Kdo z nás měl plášť, přikryl se jím v noci; třeba jej však nebylo, neboť i noci jsou zde teplé.

Ráno volal nás pan Michl velice časně. „Kolik je hodin?" — tázali jsme se druh druha. „Dvě?" . . , „Není možná!" . . .

Však byla to pravda! — : ve dvě hodiny ráno vstávali jsme nyní denně, abychom vykonávali až do poledne jednu z „nejdůležitějších" prací — formovali a na slunci sušili „ra-

šelinu"! . . . Divíš se bratře učiteli? . . . Však ještě více se podivíš, až zvíš, co vlastně rašelina jest! — Výkaly dobytka — i v noci volně po ohradě pobíhajícího — ráno se sbírají a z nich se pak rukama „zpracují" cihly, jimž tamní lid říká „rašelina". Cihly ty se na slunci suší, obracejí, a když uschnou, topí se jimi. Jiného paliva tam — kromě slámy — skoro ani není, ježto stromů je velice poskrovnu . . .

Vrtěl jsem nad touto pro mne novinkou nedův·řivě hlavou; však bratr legionář mluvil tak vážně, že chtěj nechtěj musil jsem slovům jeho uvěřiti.

— K obědu dostávali jsme — pokračoval bratr Červ — to, co jsme ráno nesnědli: odstředěné mléko, svařené s prosem; dále chléb, špek a okurky. Mimo posléze jmenované potraviny nepožil jsem u pana Michla jiné stravy — domácně připravované — a myslím, že nikdo z mých soudruhův.

Odpoledne šli jsme okopávati brambory — v červenci! Vrátili jsme se z pole po 8. hod., však byli jsme ještě vyplísněni, že jdeme příliš brzo! —

V neděli bylo volno. Prali jsme si prádlo, neb chodili po návsi, hrajíce na harmoniku — již si jeden kamarád s sebou přinesl — a zpívajíce naše krásné, ponejvíce národní písně. Však se za námi nejedno dívčí oko toužebně zahledělo a dost možné, že některý z mých druhuv zapředl v místě tom i milostný románek, což ovšem dokazovati nemohu, ježto jsem asi za měsíc odtud — utekl! . . .

Proč? — chceš věděti, bratře! . . .

Měl jsem několik příčin, abych opustil tuto

první svou službu na ruské půdě. Zhnusila se mi především výroba „rašeliny", tak zhnusila, že mně již ani chléb se slaninou nechutnal, natož pak „šláchotina", jíž nám denně — třeba že jsme se jí nikdy nedotkli — předkládali. Když jsem pak za měsíc požadoval na svém zaměstnavateli měsíční svůj plat, pan Michl nejen že mně ničeho nedal, než ještě hrubě mně vynadal! — Ne, nemohl jsem déle v místě tom setrvati, toužil jsem po změně. Cíl můj byl jasný: „Česká Družina", do níž budu již — jak jsem pevně dnufal — přijat!

V neděli odpoledne — aniž bych se komu plánem svým svěřil —, šel jsem na procházku, z níž jsem se více do Újezda nevrátil. Na cestu jsem měl kus chleba a špeku od oběda.

Vyhýbal jsem se zprvu zúmyslně osadám, abych snad pronásledovatele svého nepřivedl na pravou stopu. Když pak jsem šel již celé odpoledne a noc a hlad se počal v útrobách mých citelně ozývati, zastavil jsem se v jedné vesnici a koupil za poslední peníz, kterýž jsem u sebe měl, chléb a slaninu, jež mně byly jedinou potravou až do Oděsy, kamž jsem ztrmácen, zemdlen a hladov — notně hladov — třetího dne před polednem dorazil...

Doptal jsem se na „Sbornej punkt" *) a přihlásil se zde. Však marna byla moje naděje, že budu zapsán do „České Družiny!"

Za osm dní na to byl jsem poslán — s deseti ještě druhy — na práci do Jekatěrinoslavě...

Bratr legionář si povzdechl a odmlčel se.

*) Ruská kasárna, v nichž byli umístěni zajatci.

Patrně vzpomínal na prožité dny, jež právě vylíčil.

— Díky, bratře, zvolal jsem, za poutavé tvé vypravování. Poutavé a poučné! Odpočiň si však trochu, jsi beztak unaven. Čas značně pokročil, třeba se trochu posilniti! Odpoledne dopovíš ostatek . . . Cos vše musel prožít, než ses dostal do „Družiny"! A což pak potom!... Těším se opravdu na další seznání tvých osudů! — Však nepohrdneš zajisté malým pohoštěním, jež ti snad dá zpomenouti na stravu újezdského Michla! . . .

Bratr Červ mile vzhlédna ke mně, usmál se opět tím záhadným, zatrpklým — jemu však tolik slušícím úsměvem a tiše, nesměle prohodil:

— No, když to musí být! . . .

V.

MŮJ NOVÝ PÁN

Po obědě navrhl jsem bratru Červovi procházku do blízkého lesíka. Byl podmračný listopadový den a třebaže příroda byla blízka smrti, přec bratr legionář přijal s povděkem můj návrh.

Prošli jsme volně hoření polovinou vesnice a zamířili stromovou alejí k nedalekému lesu. Spadalé žluté listí pokrývalo příkopy a pole při silnici, a holé větve stromů smutně trčely k šedivé obloze.

Neveselá, smutná byla toho dne krajina; i to mrtvé ticho kol ulehalo na duši, tížilo ji a svíralo hrdlo, takže i řeč naše jaksi vázla.

Došli jsme lesíka a usedli na pokraj jeho pod košatý dub, jehož opadalé listí bylo nám měkkou, kyprou poduškou. Kdesi v dálce zakrákal havran. Jeho nepříjemný skřek vyrušil nás z klidu, jemuž jsme se bezděčně byli poddali.

— Tedy Jekatěrinoslav — ne „Česká Družina" — byla další tvou etapou, bratře, přerušil jsem nevlídné ticho, když jsme se byli pohodlně usadili, s vyhlídkou na tichou naši vísku.

— Ano, Jekatěrinoslav — město kozáckých Záporožců — odtušil bratr Červ, probrav se oslovením mým ze svých dum. Pěkné město, na mírném svahu při řece Dněpru! —

Cesta vlakem z Oděsy trvala nám plné dva dny. Krajina stále táž — široká, nepřehledná step — jen bažin zdálo se mi tu již poněkud méně.

V táboře zajateckém, kde jsme byli umístěni, pobyli jsme dva dny. Byli jsme podrobeni lékařské prohlídce, jsme-li schopni tělesné práce. Jak se dalo předpokládati, byl jsem uznán schopným a měl jsem jen vyčkati, až si mne zaméstnavatel nějaký vybéře na práci — jakou, bylo mi lhostejno!

S velikou radostí uvítal jsem důvěrníka „Svazu československých spolků na Rusi", který sepisoval v táboře zajatce, již se dobrovolně hlásili do „Družiny".

„Snad se konečně dočkáš splnění svých snů," těšil jsem se, když mi důvěrník sdělil, že doufá, že přihláška moje bude v brzku „Československým svazem" v Kijevě — kamž ji zašle — příznivě vyřízena. Zatím měl jsem jíti ještě na práci, odkudž prý budu na vyžádání „Svazu" okamžitě propuštěn!

Den na to zastavil v táboře našem automobil, z něhož vystoupil elegantně oděný pán, hledaje řemeslníky. Mně přijal jakožto kováře ještě s 12 druhy.

Bylo to koncem měsíce srpna — v sobotu — když jsme vystoupili z vlaku na nádraží malého městečka Sinelnikova. Můj nový pán byl továrník, uprchlý Polák z Varšavy.

Ubytoval nás ve křídle obytné své budovy, jež byla velice vkusně stavěna; čistota zde byla vzorná, zcela jinaká, než u prvního mého chlebodárce — občana Michla z Újezda!

V neděli upravovali jsme si své hnízdečko.

Truhláři, již byli mezi námi, zhotovili na rychlo postele, pánova služka ušila slamníky a polštáře, jež jsme vyplnili ovesnými plevami, slamníky slamou.

Když jsme k večeru přehlíželi naši ložnici, byli jsme úplně spokojeni. Konečně se zase jednou – po tak dlouhé době — slušně vyspíme, libovali jsme si . . .

V pondělí ráno zavedl nás pán naproti do továrny, v níž zaměstnával — kromě ruských dělníků — na 45 zajatců: kovářů, klempířů, truhlářů a j. Každému z nás byla přidělena práce, k níž se byl přihlásil.

Dohlížiteli byli ruští mistři – hodní a laskaví to lidé — již se s námi domlouvali lámanou češtinou neb i ruštinou, ježto mnohý z nás — jsa již delší čas v zajetí — „govoril" obstojně „po rusku"!

Práci vykonávali jsme „akkordní" — byli jsme totiž placeni „od kusu" a nikdo nás také do práce nehonil, nepobízel! . . .

V sobotu teprve přišel do dílen továrník, celý týden se tu ani neukázav. Dal nám — začátečníkům — po 5 rublech zálohy s doložením, že, osvědčíme-li se, rád nám na druhý týden doplatí a bude nadále platit tolik, kolik ostatním dělníkům.

Mohu říci, že v Sinelnikově se nám všem velice líbilo: aniž by byl prací přetížen, vydělal každý z nás týdně 15 až 30 rublů, dle toho, jak se přičinil.

O tom, co se děje ve vlasti, věděli jsme, bratře, velice dobře, snad lépe jsme byli o všem informováni, než vy zde doma. Docházel nás pravidelně časopis „Čechoslovák", vydávaný

v Petrohradě nejlepšími našimi lidmi: Bohdanem Pavlů, Klecandou, Čermákem, Špačkem a jinými.

Dostávaly se nám však do rukou také časopisy amerických Čechů a Slováků — byť ne pravidelně, aspoň občas! „Svornost", „Spravedlnost" a „Slovenské Hlasy" věru nezamlčovaly křivd, páchaných na našem národě, a tím nás zajatce ještě více posilovaly v rozhodnutí, vstoupiti v „Českou Družinu!"

Jak jsem již podotkl, 45 nás tu bylo zajatcův, lidí, kteří nemohli se dočkati odpovědi „Svazu", zda jsou již do „Družiny" přijati. A ježto rozhodnutí stále nedocházelo, dopsali jsme do Kijeva a snažně žádali, by nás co nejdříve povolali. Bohužel, neměli jsme ještě okusiti štěstí největšího, nejtouženějšího — býti přijati do Národního vojska — „České Družiny"!

Z Kijeva nás došla po čase odpověď, že je tolik přihlášek, že nemohou ani zdaleka vyhověti všem bratřím, ježto ruská vláda nemá pro naši akci plného porozumění a nedovoluje značnějšího rozšiřování „Družiny".

Byli jsme zklamáni velice — mnohý z nás plakal, když četl tuto zprávu — ale přec jen poslední věta dopisu — abychom měli strpení, neb prý je naděje, že v nejbližší době „Svaz" přec prosadí u vlády svoje požadavky — jakž takž nás uklidnila.

Co není dnes, může býti zítra, řekli jsme si resignovaně a nemohli-li jsme proti nepřátelům svým bojovati přímo — se zbraní v ruce — činili jsme tak alespoň nepřímo: odváděli jsme Národní daň (z ruble 10 kopějek)! Nikdo z našeho „Svazu" (tak jsme též pojmenovali

náš zajatecký kroužek v Sinelnikově) nestal se zrádcem, nikdo se této vlastenecké povinnosti nevymknul. Každý s radostí přinášel nepatrnou tuto oběť!

Svírali jsme pěsti při vzpomínce, že nejlepší naši lidé — Kramář, Klofáč, Rašín a j. — byli rakouskou vládou uvězněni a k smrti odsouzeni. Však se pomstíme, důkladně pomstíme, přísahali jsme v duchu! Den odplaty přijde, musí přijíti! . . .

Jak jsme klnuli zrádným vedoucím kruhům ruským — Suchomlinovi et Comp., kteří, jednak svou neschopností, jednak jsouce zaprodáni Němcům, připravili osudný ústup ruské armády od Krakova, jenž již byl před pádem! Věděli jsme, že se tady doma čeká jen na vtrhnutí Rusů na Moravu — revoluce pak by již byla urychlila rozklad schátralé té rakouské barabizny!

Ač ustoupili bratři Rusové, přec věřili jsme pevně, že přijde okamžik, kdy vítězně s nimi — za zpěvu národních písní — uvítáme své drahé ve volné, svobodné vlasti. Žel, nesplnily se naděje naše — bylof příliš mnoho nezdravého v obrovské říši ruské, jak pozdější události ukázaly! . . .

Bratr legionář se odmlčel, přejel rukou čelo a zahleděl se v tichou naši visku, jakoby vzpomínal, jak se vždy těšil na takovéto shledání se svými nejdražšími.

— Pravda, bratře, pravil jsem, tiskna mladému muži ruku, zklamal nás všecky obrovský kolos ruský, k němuž my Čechové vždy s takovými nadějemi vzhlíželi, věčná škoda té drahé krve, která byla v bojích za svobodu

drahé naší otčiny později ještě prolita – ať na Rusi, či ve Francii neb Italii – však dnes již rozhodnuto: krev mučedníků nebyla prolita nadarmo, z jejího semene vzejdou zajisté nejkrásnější plody volnosti a lásky bratrské! — Volnost, rovnost, bratrství, ta slova nebudou — dá Bůh! – více planou frází, než stanou se v brzku krásnou skutečností! – A vděčný národ nezapomene zajisté nikdy těch, kteří mu krví svou, životy svými uvedli vznešené tyto ideály v život – českých legionářů! . . .

Zahleděl jsem se s láskou, s pocitem nekonalé vděčnosti na vedle mne sedícího bratra, ten však mávl rukou, jakoby odmítal moje díky, a pravil prostě:

— Co jsme vykonali — tak soudím nejen já, ale i všichni bratří – byla pouze svatá naše povinnost, povinnost každého uvědomělého Čecha! Kdybys ty byl na mém místě – bratře učiteli — co ty bys dělal?! . . . Vídíš právě to, co jsem konal já a tisíce mých druhův! — Proto, prosím, upust od dalšího lichocení, na které si snad potrpí lidé ješitní, jimiž však legionáři nejsou a býti nesmějí! . . .

— Mýlíš se, bratře Červe, nelichotím ti, nikdy nebylo v mé povaze přetvařovati se; než, nepřeješ-li si, nebudu ti více zásluh tvých – i druhův v boji — připomínati! Rozumím ti dobře —: příliš jste vytrpěli, příliš zocelili povahu svou, takže v zásluhách svých nevidíte ničeho jiného, nežli vykonanou povinnost vůči své vlasti. My však — bratře — spatřujeme v nich — věř — více, daleko více! . . .

Šedivá obloha značně ztemněla, na západě vystupovaly černé mraky, z nichž přiletěl náhle mocný vítr, klátící větvemi a haluzemi stromů a shazující poslední zbytky listů z odumírajících stromů. Beze slova, mlčky zdvihli jsme se ze země a zahleděli se k západní obloze.

— Snad jen přeháňka, pravil jsem, hledě na blížící se mračna, spíše však vydatný déšť, jenž by nás mohl důkladně pokropiti. Čas, abychom pomýšleli na cestu k domovu! —

Vykročili jsme, co zatím vítr stále více zuřil, stále více dorážel. Stromy sténaly pod jeho prudkými nárazy a ohýbaly své koruny až k zemi... Když jsme došli prvních chaloupek vesnice, vítr se ztišil, mraky však nám stály již nad hlavami. Spustil se drobný deštík, který — sotvaže jsme zapadli do mého obydlí — změnil se v prudký, vydatný déšť.

— Měli jsme na čase — poznamenal jsem hlasitě. — To bychom byli dostali!...

Rty legionářovy přeletěl lehounký, ironický úsměv; nereagoval však jinak na má slova. Snad si pomyslil: — Vida, deště se bojí, před ním utíká! Nám také hrozíval déšť, déšť však střel — a neschovávali jsme se před ním, neutíkali jsme! Hvízdal, praskal, bouřil, však nedbali jsme jej: „Ku předu!" — bylo jediným naším heslem a věru, zastavili jsme i tento déšť!...

Zatím co venku přívaly vod bily do oken, seděli jsme s bratrem Červem v útulném pokoji, pokuřujíce s požitkem chotí předložená cigaretta, jež jsem již delší čas schovával pro

strýce Příhodu a jichž byl bratr legionář náruživý milovník.

— Kde jsem přestal, příteli? — zeptal se náhle mladý muž a nečekaje na odpověď, pokračoval:

Ach, vím již, o „Svazu" našem, jejž jsme v Sinelnikově utvořili, jsem ti vyprávěl, nemýlím-li se. — Jak dlouho jsme se tu zdrželi, chceš věděti? . . . Až do března 1917, kdy vypukla v Rusku revoluce! . . .

VI.

V „ČESKÉ DRUŽINĚ"

— Vánoční svátky slavili jsme vesele . . . Peněz měli jsme dosti, vše bylo zde ke koupi; jídla a pití hojnost. — Co kalilo naši radost, byla vzpomínka na ujařmené rodiče, bratry a sestry tam daleko na západě — v milované naší vlasti! Těšili jsme se však, že příští vánoce budeme již najisto oslavovati v kruhu rodinném, ve svobodné, pout otrockých zbavené domovině. A zatím následující svátky vánoční — jaká to ironie osudu! — trávil jsem, co kandidát rakouské šibenice, v zajetí úhlavních svých nepřátel! . . .

Zkrz nazkrz shnilé poměry v obrovské říši ruské nedaly se déle již udržeti —: pod zdánivě klidnou hladinou politickou to vřelo, šumělo, kypělo, až 12. března 1917 doutnající jiskérka nespokojenosti vyšlehla v mohutný, vše strhující požár, který smetl rázem i zástupce starého režimu. Ani car nebyl ušetřen; jak známo, musil se 15. března poděkovat, nevěda ani, uchrání-li trůn alespoň svým příbuzným. Neuchránil! . . .

Známa je věta: Každá akce budí reakci. A reakce — jež nyní střásla se sebe staleté jho a tyranii rodiny Romanovců — byla silnější než veškery ohledy k panující carské rodině. Zanikla nadobro hvězda imperátorského rodu Romanovského, oddychl si upřímně s lidem

smýšlející vzdělanec stejně jako prostý ruský mužík, který v poníženosti přímo otrocké plazil se dosavad před vším tím, co jen z daleka zavánělo oním strašným, jemu však tak posvátným slovem — car!

Lid jásal nad zdařilým převratem, jenž — jak doufal — přinese mu nový, lepší život, posílí opět a nadchne demoralisovaná již ruská vojska, která s novou chutí, s novým nadšením vrhnou se v boj proti odvěkým svým nepřátelům a uhájí tak čest a „reputaci" těžce zkoušené vlasti! —

Revoluce ruská přinesla i nám — zajatcům — úplnou svopodu. Po celé dny jásot, hudba a zpěv zaznívaly městem, pořádány oslavné průvody a četné schůze, jichž jsme se súčastnili i my, jako volné, svobodné obyvatelstvo — rovný mezi rovnými! . . .

Co jsme však s největší radostí uvítali, nad čím srdce naše přímo zaplesala, byla zpráva, že byl novou vládou povolen „nábor" do „Československé Družiny". Tedy přece, v brzku již se dočkáme splnění horoucích tužeb, těšili jsme se, druh druhu sdělujíce šťastnou tuto novinu.

Nevyčkal jsem již „úředního" povolání, než ještě s jedním bratrem — několik dní na to — odejel do Jekatěrinoslavě . . .

— Víš, bratře učiteli, kam byla první naše cesta v tomto městě? — Na „Sbornej punkt" jsme se odebrali, přihlásiti se do služeb našeho českého vojska! . . .

Komandant — ruský Čech — přijal nás s veselou tváří. „Přijímám vás, bratři", pravil radostně, „vlast bude vašich služeb potřebo-

vati; než musíte ještě vyčkati přihlášek dalších bratří, abychom vás odtud mohli vypraviti celý transport." —

Pobyli jsme v Jekatěrinoslavi 2 dny, procházejíce s hrdostí městem v oděvu československého vojska . . .*)

V městě panoval již klid, jen tu a tam přerušovaný dozvuky posledních rušných dnů. Město je značně průmyslové: četné pivovary, továrny, divadla, tranvaye připomínaly mi značně metropoli českého západu — černou naši Plzeň. —

Během dvou dnů přihlásilo se do československého vojska ještě 6 Čechů — a třetího dne již unášel nás vlak do staroslavného Kijeva, abychom konečně vstoupili a rozhojnili řady vytoužené naší „České Družiny"!

Zde nás přijal s bodrým úsměvem generálmajor Červinka. Musili jsme se při zápisu podrobiti předepsaným formalitám — každý z nás musel totiž dvěma svědky potvrditi, že je Čech. Vypomohli jsme si vzájemně a tak nebylo více překážek, jež by nám zabraňovaly vstup do „Družiny". Byli jsme skutečnými vojíny československými, ochotnými pro milenou vlast podstoupiti všecky oběti! —

Bratr legionář zadíval se na mne vítězným pohledem a v očích jeho zračilo se tolik radosti a štěstí, že jsem se v duchu poklonil tomuto nadšenci a bojovníku za svatou naši věc.

Však bratr Červ již veselým hlasem pokračoval:

*) Ruský vojenský oblek s českou trikolorou

— Dva dny pozdrželi jsme se v Kijevě, čekajíce na odeslání ke shromáždišti („kádru") v Bobrujsku. Již na nádraží byli jsme od bratří srdečně uvítáni a odvedeni do čistých, útulných, dřevěných baráků bobrujských. Bylo to koncem měsíce dubna 1917.

V čem záležel náš výcvik a jaká byla kázeň v „Družině", chceš věděti, bratře učiteli?... Nemusím ti dlouho vysvětlovati, stačí zajisté jediné slůvko, jež objasní ti více, než sáhodlouhé popisování a líčení. Kouzelné slovíčko to je — Sokol!...

Ano, Sokolský duch ožil opět a plně se uplatnil na dalekých pláních ruských, prozářen jsa ideou nejkrásnější, ideou nejsvětější — ideou osvoboditi drahou, krásnou českou zemi! Tyrš a Fügner by zaplesali, kdyby byli mohli patřiti na nádherná cvičení českých hochů v ruských uniformách, již po několik hodin denně prováděli řadu sokolských cvičení — od nejprostších až k těm nejsložitějším!

Cvičení sokolská střídala se s vojenskými; povely byly v jazyku českém i ruském. — Kde jsme cvičili, rád bys též věděl, bratře?... V malém smrkovém lesíku, nedaleko Bobrujsku...

Zcela krátce vylíčím ti život náš v táboře... Vstávali jsme o 5. hod. ranní; snídali čaj neb černou kávu. Ranní naší modlitbou byla velebná česká hymna „Kde domov můj?" — jíž tisíce bratří s nadšením vzpomínalo nezapomenutelné své vlasti — tak vzdálené, srdcím našim však tak blízké!...

Před cvičením zpívali jsme obyčejně „Hej Slované!" neb jinou vlasteneckou píseň, jež

ostatně vystřídali jsme všecky cestou na cvičiště a zpět.

K obědu mívali jsme hovězí polévku, guláš neb omáčku s masem a knedlíky. Mimo to dostávali jsme denně 2 funty chleba (a za třetí — nám patřící funt chleba — 7 kopějek), dále 12 zlotníků (dkg) cukru a 2—3 zlotníky čaje. Mýdlo, prádlo, nitě a jehly „fasovali" jsme vždy na měsíc; kdo jmenovaných věcí nechtěl, obdržel za ně přiměřenou peněžitou náhradu

Za několik dní, jež jsem do konce měsíce dubna v „Družině" ztrávil, obdržel jsem 75 kopějek; jinak dostávali dobrovolci měsíčně po 5 rublech, v poli 7'5 ruble.

Do čtyř hodin odpoledne se cvičilo: pak byla večeře — táž, jako snídaně. A po večeři? . . . Volno, úplně volno! Každý mohl časem teď disponovati, jak sám chtěl. Šli jsme obyčejně do města, kdež jsme zažili mnohou pěknou chvíli!

Návrat nám nebyl přesně vyměřován, nebylo zde toho puntíčkářství, jako v armádě rakouské, však musil se díti v nejlepším pořádku: — opilství a výtržnosti se netrpěly! Jen jedenkráte prohřešil se bratr tímto způsobem, na podruhé zašla každému již chuť! — Ne představení, jeho spoludruhové dali mu hned na srozuměnou, aby si uvědomil, kde je, poklesků takových že se v „Družině" netrpí! . . .

Čtyři neděle pobyl jsem v Bobrujsku u „Zápasného bataillonu"; pak 12. a 13. setnina — u níž jsem byl i já — odjížděla do pole. Zde jsem byl přidělen ke 2. setnině 2. pluku Československého — Jiříka z Poděbrad . . .

— Jak jste se lišili od ruských vojáků — bratře? — přerušuji řeč vyprávějícího.

— Nemnoho. — Oděv byl týž, pouze čapky (někdy též „pohony“ na ramenou) byly označeny českou neb slovanskou trikolorou. A prapor náš? . . . Stříbrný lev v červeném poli na líci, na rubu pak rudý kalich v poli černém hrdě hlásal nepříteli, že má co činiti nikoliv s ruským vojskem, ale s těmi, kteří ještě před nedávnem byli nuceni bojovati v jeho řadách — teď však směle a nebojácně vystupují proti svým úhlavním, nejzavilejším odpůrcům a utlačovatelům! . . .

A ještě něco nutno podotknouti, by sis utvořil správný obraz o činnosti československého vojska na Rusi.

Naše roty (setniny) nesúčastnily se až do letní ofensivy Kerenského bojů co samostatné bitevní jednotky. Proč? . . .

Inu, carská vláda nemohla pochopiti, proč se Češi chtějí bíti za její zájmy, proč tak nesmířitelně vystupují proti svému císaři! Jen nerada dávala svolení k rozšíření „České Družiny“ a brzdila vůbec, jak mohla, naše snahy . . . Vždyť mnohým „také vlastencům“ ruským nešlo o vítězství jich carské říše, než o její porážku, jsouce za jidášský žold ve službách krvežíznivého Viléma! Proto ten odpor vůči našemu vojsku, proto takové křížení našich snah! —

Ale ani vláda Kerenského neměla z počátku pro revoluční naše hnutí pravého pochopení, ač v radě ministerstev — v březnu 1917 — povolena organisace československého vojska a brzy na to dáno též svolení k formaci 1. divise.

Naší činnosti na Rusi nemálo též škodilo dvojí vedení: petrohradské a kijevské, jež zřejmě proti sobě vystupovala a vzájemně se potírala.

Teprve na sjezdu Kijevském — ve dnech 24.—30. dubna 1917 — slavnostně prohlášen T. G. Masaryk vůdcem našeho revolučního boje a na Rusi ustanovena odbočka „Národní Rady" pařížské, jež měla vykonávati vůli a rozkazy této naší prozatímní vlády. Na sjezdu tom byla též prohlášena povinnost zajatců, hlásiti se dobrovolně do Československého vojska; dále vypsána povinná „národní daň" a přikročeno k účinné agitaci slovem i tiskem.

Podotkl jsem již, bratře učiteli, že jsme až doposavad vykonávali toliko služby výzvědné. Však jaké služby! Naši „rozvědčíci" uplatňovali se znamenitě a několikráte byli též v armádním rozkaze za výtečné své služby hlídkové pochváleni! Však nebyl to pravý boj, nebylo to činné zasáhnutí větších rozměrův ve prospěch drahé naší vlasti! . . .

Jak rádi byli bychom viděli katany své utíkati před námi v šíleném zmatku a nepořádku, jak rádi byli bychom se vyrovnali s těmi, již měli pro nás vždy jen surové nadávky, spilání a urážení svatých našich citů národních!

Nestačilo nám již těch několik zajatcův, jež hlídky naše denně přiváděly ze svých výzvědů, ne — chtěli jsme více, daleko více! Ne pět, ne deset, než tisíce, tisíce našich nepřátel učiniti neškodnými a přispěti tak k brzkému shroucení násilnické Austrie a ničemné Germanie! . . .

Konečně všecky předsudky, všecky překážky byly — hlavně přičiněním generálů Bru-

silova a Duchonina – odstraněny (zvláště generál Brusilov dal skvělé vysvědčení našim „rozvědčíkům"!) — a když se Kerenský chystal na to k ofensivě, svolil, aby našich 3 pluků — přibyl již další pluk Jana Žižky z Trocnova čili „kališníků" — použito bylo co jádra „úderných praporů" (bataillonů), určených k proražení a rozdrcení nepřátelské fronty . . .

A důvěra v nás nebyla věru zklamána! Zborov, bratře, Zborov dal nám skvělé zadostiučinění, opravil mínění, jež o nás ponejvíce v Rusku panovalo a ukázal též celému světu, že duch slavných našich předků — duch Žižkův a Prokopův — nejen dosud z našich srdcí nevymizel, než slavně žije a dopomůže národu našemu opět ke ztracené, tak dlouho želané svobodě! — —

— Zmínil se's – bratře Červe — o „úderných bataillonech", aniž bys před tím co o nich byl vyprávěl. Pověz mi, prosím, o nich něco bližšího!

— Ach tak! Rád doplním kusé svoje vypravování, když oň jevíš taký zájem . . .

„Úderné bataillony!" . . .

Pravil jsem již, že Kerenský rovněž nepřál zprvu našim snahám, nazývaje hnutí naše šovinismem! Některé politické strany ruské — hlavně bolševici — začali již tehdy operovati mírem, chtějíce skončení války za každou cenu.

Až na frontu dojížděli emisaři těchto stran, vybízejíce vojsko, aby dále nebojovalo, zahodilo zbraně. Účinek ovšem dostavil se záhy! Vždyť z ruských lidí sotva 10 proc. umí číst a psát a tedy i přemýšlet — ostatní jsou ne-

myslící dav, který lehce sliby a připověďmi převedeš, kam budeš chtít!...

Vojenská kázeň byla tudíž ta tam... Ruský voják — doposud tak slepě plnící přání a rozkazů svých představených — vypověděl těmto poslušnost, nechtěje více — jak říkal — zabíjeti a houfně opouštěl frontu.

Chtěla-li nová vláda tuto jakž takž udržeti, bylo nutno sestaviti vojska, jež by byla ochotna kdykoliv a kdekoliv nasaditi životy své za těžce zkoušenou svoji vlast, nastoupiti v boj za všech okolností.

Tak vznikly „úderné bataillony", či — lépe řečeno — „prapory smrti", formace, jimž byly po skončení války slíbeny mnohé výhody — zvláště příděly značných částí země. Této příležitosti využil „Svaz" a prosadil svou žádosti — v květnu 1917 generálnímu štábu podanou — že byla zřízena samostatná Česko-slovenská střelecká brigáda, jíž vykázán bojovný úsek v Haliči — mezi Brody a Tarnopolem.

— Díky za vysvětlení, bratře, a odpusť, že neustále přerušuji otázkami tvoji řeč. Než chci býti se vším důkladně obeznámen, abych si alespoň poněkud vytvořil správný obraz tehdejších událostí a jich vývoje.

Však těším se již na průběh bitvy zborovské, té bitvy, po níž tehdejší rakouské úřední zprávy musely přiznati vaši hrdinnost, vaše činné zasáhnutí v boj proti centrálním mocnostem, až doposavad s houževnatostí popírané!...

Víš, bratře, jak nám bylo, když jsme tehdy četli toto rakouské přiznání o vaší „podvratné činnosti"?... Plakali jsme radostí, jásali štěstím

pevně doufajíce, že národ, který má takové hrdiny, nezhyne, že jej čeká veliká, slavná budoucnost, jíž mu stateční jeho legionáři — třeba smrtí svou — také vydobudou! — Žehnali jsme vám tehdy a přáli zdar a štěstí vašemu dílu, s jehož zdarem žili jsme i my a jehož pád byl i smrtí naší!...

A věru, bratře, od tohoto dne vzrostlo velice naše sebevědomí! Mnohý z Čechů, který až dosavade bojácně hrbil hřbet a strachem před černožlutým — k smrti již se chystajícím — orlem rakouským zalézal do kouta, protřel si pojednou oči, vypjal odvážně hruď a hrdě, kurážně zvolal: „Když mohou bratři moji takto za vlast se bíti, za ni hrdinné i umírati, mám já snad ještě přisluhovati svým nepřátelům?!“

A tehdy již osud Rakouska byl zpečetěn! To dobře věděli vrahové naši; hleděli jen osudný pro ně okamžik co nejvíce oddáliti.

A české požadavky vzrůstaly. Již nestačila nám — zprvu tak houževnatě odpíraná — autonomie; chtěli jsme více: volnou, svobodnou, pout otrockých zbavenou otčinu!

A dočkali jsme se...

VII.

U ZBOROVA

— Po dešti! — zvolal bratr legionář, pootevřev okno. Svěží, čistý vzduch vproudil do pokoje a vzpružil rázem naše čivy i nervy. Daleko na východě ztrácel se mrak, jenž nás před chvílí byl zahnal z vycházky. Sluneční paprsky odrážely se od kalužinek spadalé vody, utvořivších se tu a tam na blátivé silnici.

— Tak mi ta dnešní přeháňka jaksi připomíná naši zborovskou bitvu. Divoce — jako ten mrak, jak bouřný uragan — hnali jsme se vpřed, nesouce zhoubu a smrt našim protivníkům. Jako my před chvílí před deštěm, právě tak prchali Rakušáci, Němci a Maďaři před námi! Jako ten vítr hnal ku předu obrovský mrak, tak i nás hnala vpřed neodolatelnou silou myšlenka: — Dnes musíte ukázati světu, kdo jste a co umíte; dnes teprve prokážete, že jste hodni, zváti se potomky slavených Husitů! Dnes, anebo nikdy! . . .

Však — bratře — nebudu předbíhati událostem a povím ti vše postupně . . .

Věru, nepoznával jsem ani bratra Červa. Paprsky sklánějícího se slunka zalily sympatickou jeho tvář a i ten zatrpklý úsměv jeho jakoby z ní vymizel. Cosi velkého, čistého z ní vyzařovalo! . . .

— Naše česko-slovenská brigáda — pokračoval v řeči bratr — přidělena byla v polovině června 1917 ke 49. armádnímu sboru generála Selivačeva. Rozptýlené potud naše roty shromáždily se v Jezerné. Té radosti, když se nás poprvé tolik sešlo — mužů mladých, zdravých, dychtících přímo po boji s nenáviděným nepřítelem!

Nic jsme nedbali, že oděv náš a obuv nejsou právě v nejlepším pořádku, ani výzbroj naše že není dostatečná. Proti peklu bychom byli šli — třeba s holýma rukama — natož proti Germáncům a Austriákům!...

K večeru 22. června seřadily se naše pluky a za jásotu a zpěvu národních písní nastupovali jsme cestu — do zákopů! To nebylo zoufalé, resignované nastupování k boji v armádě rakouské, kde důstojníci němečtí svou hrubostí a nepřístupností vojíny od sebe přímo odpuzovali: — zde vojín, důstojník — vše jedno, všichni jsme si byli rovni, všichni jsme byli bratři! —

O půl jedné hodině v noci vystřídali jsme finské pluky, rozložené poblíže městečka Zborova. Měli jsme po nich převzíti střelivo, strojní pušky a granáty. Než nepřevzali jsme ničeho!

Finové, k nimž se před tím byli dotřelí bolševičtí agitátoři, osočivší nás za Němce a zrádce Ruska, nedůvěřovali nám a nechtěli nás ani do zákopů pustiti.

Teprve po dlouhém domlouvání a ubezpečování o nejčistších našich úmyslech vůči říši Ruské, dali si přec říci a pustili nás do zákopů. Než — když jsme zaujali v nich svá místa — shledali jsme, že předchůdci naši nám přec

jen nevěřili! V zákopech nebylo jediného granátu, jediné strojní pušky! Finové jmenované věci dílem odvezli, dílem zakopali a do močálů zaházeli...

13. finský pluk připravil nám tak strašlivou situaci! Zaujali jsme úsek v délce asi 5 km. Naše brigáda, sestávající z neúplných tří pluků — druhý a třetí pluk měly jen po dvou praporech — čítající sotva 3.000 mužů, byla postavena s holýma rukama — majíc jen něco málo děl k disposici — před mnohonásobnou nepřátelskou přesilu, vyzbrojenou zbraněmi všeho druhu v počtu nejhojnějším! —

Proti nám stály, jak jsme se později z výpovědí zajatců dozvěděli, 35. pluk český (částečně ovšem německý!), dále 81., 75. a 1. pluk bosenský, 86. pluk maďarský a mimo to ještě říští Němci.

Však nezoufali jsme! V noci ještě dali jsme se do práce. Vykopávali a očisťovali jsme zakopané náboje a zbraně, takže ráno — následujícího dne — byli bychom již odolávali útočícímu nepříteli se zbraní v ruce, tak pracně vyzískanou! Velitelství podána okamžitě zpráva o trapné situaci, ve které se nacházíme, a žádáno o rychlou pomoc. Mimo to jsme si vypůjčili od sousedních oddílů několik strojních pušek.

Co jsme jimi — bratře učiteli — prováděli, nevím, je-li k smíchu, či spíše k pláči! Abychom vsugerovali nepříteli domněnku, že máme zbraní i střeliva dostatek, byly strojní pušky po celou noc v činnosti. A v jaké činnosti! Obsluhující je bratři běhali zákopy sem a tam, pálíce jimi hned odtud, hned zase odjinud

v řady nepřátelské, jen abychom protivníky své oklamali!...

A nepřítel neútočil, nechal nás dokonale se připraviti!

Velitelem brigády byl plukovník Trojanov — důstojník znamenitý, jakých v ruské armádě bylo tehdy nemnoho. Jak velice se lišil ode všech ostatních ruských důstojníků, nám přidělených! Hned byl tu, hned zas tam, radě, povzbuzuje a poučuje mužstvo i důstojnictvo. Věru — voják v pravém slova smyslu!

Do zákopů našich docházeli však i ruští vojáci, nespokojení s rozvratem jich armády, jimž naše kázeň a odhodlanost přímo imponovaly. Přinášeli nám různá jídla, cigaretty, sirky — a neradi jen, smutně od nás odcházeli, proklínajíce hanebné svůdce bolševické...

Když koncem června přijel do Jezerné Kerenský — tento polobůh tehdejšího Ruska — měli býti z každé roty vysláni 2 vojáci, aby vyslechli povzbuzujících jeho slov.

Však naši hoši neuposlechli v této věci rozkazu. — Jaké pak povzbuzování! Víme, zač bojujeme! — odpověděli jsme hrdě a nešli...

Překrásné počasí panovalo tehdy v poslední dny červnové; i noci byly teplé, příjemné.

Naše hlídky nelenily. Denně odcházely na výzvědy, naslouchajíce a pátrajíce, co se děje v nepřátelských zákopech. Že při tom několik bratrů přišlo též o život, jest samozřejmo a nemůže ani jinak býti: než denně přiváděné nepřátelské stráže — z nichž mnohé české — poskytovaly nám cenných zpráv...

Do poslední chvíle nebylo rozhodnuto, že sbor, jehož levé křídlo jsme tvořili, bude útočiti. Až teprve 29. června o 6. hod. ranní začala z naší strany mírná dělostřelecká příprava. Naše baterie pálily však tak slabě, že jsme ani teď ještě nesoudili, že by to byla příprava k útoku. Tolik jsme se těšili na zničující kanonádu z těžkých ruských děl, jež měla zpřetrhati a odkliditi nám z cesty ostnatý drát, chránící v několika hustých řadách nepřátelskou pěchotu! Však byli jsme zklamáni úplně — dělostřelba zpřerážela drát jen na několika málo místech, takže útok náš byl tím velice ztížen!...

O přesném rozestavení a zjištění nepřátelských sil dověděli jsme se teprve poslední noci před útokem, kdy poručík Müller ještě s několika bratry přivedl 22 mužů nepřátelské hlídky. Z nich byla as polovina Čechů, kteří nás důkladně o všem, co jsme chtěli věděti, informovali.

Rakouské zákopy — velmi silně opevněné — táhly se mírně pahorkatou krajinou. Byly jich čtyři řady, četnými příčnými chodbami spojené. Proti nám vystupoval kopec, zvaný „Český nos," jehož měl se zmocniti 1. prapor 1. našeho pluku, rozložený na samém pravém křídle.

Nejdůležitější však úkol připadl Finům, sousedícím s naším pravým křídlem. Měli totiž dobýti nejvyššího místa v okolí — pahorku „Mogily", jenž se před jejich divisí — asi 1 km za nepřátelskými zákopy — vypínal.

Finové měli útok započíti; pak měli jsme nastupovati v boj my, postupně z prava na levo...

Nadešel památný den 2. července 1917. Věř — bratře — nevím, jaké počasí bylo z rána toho dne, nepamatuji se již, pouze na to vzpomínám, že — když jsme byli právě „v nejlepší práci" — spustil se déšť a ochlazoval rozpálené naše líce a bouřně tepající spánky.

Bylo kolem 9. hod. ranní. Na obou stranách vzrostla dělostřelba v strašlivou bouři...

Déšť granátů a šrapnelů zasypával naše zákopy; země se třásla a duněla, granáty vyrvaná hlína, písek a kamení rozletovaly se do výše a na všechny strany, kotouče špinavého dýmu a prachu zahalovaly celou krajinu...

Neslyšel's vlastního slova. Jako když temní podzemní živlové se rozběsní, strhujíce ve své nenasytné jícny vše, rvouce oběti své dravými spáry a zachvacujíce šílenou horečkou krev, nervy i mozky!

Třásl jsem se na celém těle — ne strachem, ale touhou, něčím dosud nepoznaným — a přiznávám se ti upřímně — bratře — těsně sevřené mé pěsti byly již nedočkavy, přály si, aby co nejdříve mohly bít, škrtit, vraždit! Bestie zvířecí zapudila v té chvíli ušlechtilost lidskou...

Kuličky z pušek s příšerným hvizdotem lítají ti kol hlavy, před tebou vylítne do výše kus vyrvané země, vedle skácí se s výkřikem bolesti a vzteku postřelený druh, ty však nedbáš ničeho, nadskakuješ netrpělivě a čekáš, čekáš s divou nedočkavostí, až ozve se vytoužené:

— Ku předu! Na nůž!...

Konečně!

8. četa prvého pluku za bouřlivého: Hurrá! ... žene se vpřed, za ní rota 7., 9. a 10. třetího praporu. Tam padá bratr, tu zase jiný, však vpřed, vpřed ženou se ostatní, vítězný jich jásot rozléhá se rozbouřenou krajinou.

To nejsou lidé, to lvi jsou diví, odhodlaní překonati všechny překážky, zničiti a zahubiti vše, co jim v cestě! Již jsou před nepřátelskými zákopy, drát sténá pod jich nůžkami — ne, rukama, nohama, pažbami, zuby, jak se dá, razí si hrdinové naši cestu vpřed! ...

Překvapený nepřítel zasypán je ručními granáty — nastává strašlivý boj muže proti muži, boj takový, jakého na ruské frontě dosud nepoznali ...

Však již došlo i na nás. Roty 2. pluku přecházejí k útoku. Nepřítel zasypává nás strašlivou kanonádou, vypozorovav již útočný náš plán.

— Ej, hoši, vpřed a dokažte tam těm barbarům, že nevymizel dosud ze srdcí vašich hrdinský duch slavných vašich předků, ukažte, že Čech umí se statečně bíti — však ne ustupovati! Vzhůru, bratři, ku předu! Vlast bude na vás hrda! ...

Buší mi srdce, ruce se chvějí, oči divoce planou; však uháním vpřed úprkem divým, dychtiv již střetnutí se se svými nepřáteli, vrahy své otčiny.

Nevím, jak jsem se dostal k nepřátelským zákopům, přes několikeré překážky ostnatého drátu. Již jsem však u zákopů —: hlava třeští, ruka pevně svírá pádnou ruskou pušku, rozdávám rány na všecky strany. Nevidím, neslyším, co se kolem mne děje ...

Však přece!

Co chce ten maličký pětatřicátník, sedící proti mně na bobku, hotovící se právě k výstřelu?...

Poznal jsem jej okamžitě. — Vašku, stranou a k nám!...

Vytřeštil oči, odhodil zbraň — jako několik jeho druhův — a zdvihl ruce do výše.

Granáty třískají, kulky hvízdají, rachot děl stává se přímo příšerným. A nepřátelé utíkají, vzdávajíce se na milost a nemilost...

V tom 10. rota a levé křídlo 1. pluku vzaty byly z boku strašlivým ohněm kulometů. Nepřátelský — vpřed posunutý — oddíl zle řádí v řadách našich!...

— Na ně, bratři! — vzkřikl poručík Kopal a v malé chvilce máme ve svých rukou nepřátelské hnízdo i s kulomety a zajatci. Celá linie vyčistěna a 2. pluk s prvním souvisle spojeny.

Ztráty nepřítele jsou děsné! Však i nejeden náš hoch válí se tu s prostřelenou hrudí, roztříštěnou lebkou, pohmožděnou paží či holení.

Nedbáme však toho: vpřed, jen vpřed je naším heslem! Nepřítel je zaskočen — 11. a 10. rota našeho pluku dostaly se mu vzad, proti němu pak útočí 1. prapor náš s nepopsatelným elánem. Nešetřen nikdo! Nepřátelé se houfně vzdávají, odhazují zbraně...

Ruští naši bratři — dělostřelci — střílejí znamenitě! Je nám to nyní skoro nevítané, ježto útočící ze zadu naše roty jsou jimi považovány za nepřítele a dostaly se tak do dvojího ohně — našeho a nepřátelského.

Však již se vzdávají poslední zbytky nepřátel, ostatní pádí zpět v šíleném úprku a zmatku...

Však co to?!...

Pravé křídlo 1. našeho pluku brání se zoufale a odráží zuřivé výpady říšských Němců, co zatím levé jeho křídlo a my zabíráme nepřátelské posice a usazujeme se v jich druhé a třetí linii.

Kde jsou Finové?!...

Zbabělci! — Zůstali nečinně ve svých zákopech, zatím co naši hoši těžce se probíjejí ku předu. Vrch „Mogila" — jenž měl býti dobyt Finy — musí býti náš za každou cenu! Pomůžeme jim!...

A již ze zadu, ze stran útočíme proti překvapeným Maďarům a Němcům, drtíme je vlastními jich bombami a granáty. I stateční jinak Bosňáci odhazují zbraně a vzdávají se nám na milost a nemilost...

Ej — kulomety!

Poznáte, chlapi, na vlastním svém těle účinek zbraně, jež měla vnášeti zhoubu a smrt v řady naše! A kulomety štěkají, pušky pleskají a děla hřmí jak divá! Však Němci, Rakušáci, Maďaři — vše jediný, divoký, šílený úprk, o jakém jsme vždy snili...

Třetí linie dobyta, nepřítel rozprášen na všecky strany. Jsou 3 hodiny odpoledne a čtvrtá linie nepřátelská jest pevně v našem držení. Za šest hodin šest kilometrů pronikli jsme do hloubky; kdo zažil, ví zajisté, co to znamená! —

I k jídlu jsme lacino přišli! U Godova totiž byly vzaty překvapujícím útokem rakouské

baterie, takže jich obsluhovatelé zanechali nám nejen děla, ale i oběd, k němuž se právě chystali . . .

A Rusové? . . .

Nedošly jich pluky, jež měly doplniti značně prořídlé naše řady! Vyplnili je teprve k večeru toho dne — když jsme se zakopávali po prvním našem vítězství — bratři od 3. pluku.

Bratr legionář se zachmuřil a dodal:

— Škoda, věčná škoda, že jsme nemohli vítězství svého dokonale využitkovati! Místo těch zbabělých, bolševickým jedem prosáklých Rusův míti jen polovinu našich hochů! Myslím, že bychom byli pánům Němcům značně porouchali pověst o jich nepřemožitelnosti, jíž se všude holedbali. A válka mohla skončiti ne za dva roky na to, ale — to tvrdím s rozvahou — ještě téhož léta! Darmo však vzpomínat! . . .

Co zajatcův jsme měli, co děl, pušek, kulometů a jiných zbraní sebrali, chceš věděti, příteli? Nevím opravdu, kolik toho bylo! Však tolik jen chci říci, že daleko více sebrali jsme zajatců i válečného materiálu, než bylo nás a než my tehdy — všeho všudy — měli k disposici!

Hlavní stan ruské armády oznámil sice druhý den na to stručně: Československá brigáda zahnala protivníka, prorvavši tři linie jeho zákopů, za řeku Strypu, zajala 62 důstojníků a 3150 mužů, ukořistila 15 děl a mnoho kulometů — však, bratře, více, daleko více bylo všeho, věř mi; udáno bylo jen, co jsme v prvních chvílích na rychlo mohli spočítati . . .

Ovšem, dodával bratr Červ pohnutým hlasem, ani naše ztráty nebyly přirozeně malé. Málo nás bylo, vyšlých z boje bez poranění! A mnoho, mnoho bylo těch, již zaplatili hrdinství své smrtí, však smrtí krásnou, smrtí, jíž si z nás každý přál. Vždyť smrt ta přinésti měla život, vykoupení celému národu!...

Tam nad vesničkou Cecuvkou spí klidně moji spolubojovníci zborovští, tam častokráte zaletí vzpomínkami duch můj a přeje si jedině, by milosrdný Osud popřál mi navštíviti alespoň jedenkráte v životě ty, jimž nebylo již popřáno shlédnouti ovoce svého snažení, ovoce svých bojů za těžce zkoušenou, milovanou vlast! —

Bratr legionář s pohnutím ukončil a setřel slzu, vytrysklou z temného, dobráckého oka.

— Díky, vřelé díky! — zvolal jsem dojat a stiskl bratru upřímně pravici. — Tedy tak vypadala zborovská bitva, o níž nám rakouské zprávy hlásaly, že v ní byly odraženy tlupy českých velezrádcův? Inu, uměli ti páni Rakušáci pravdu překroutiti, jen což!

Však nevěřili jsme jim, bratře, ani malé dítě nevěřilo jich naivním povídačkám! Pouhá zmínka o vás nám stačila, abychom poznali, že musela armáda rakouská doopravdy ucítiti pádnou vaši pěst, třebas chlubně oznamovala vaše odražení...

— Dopovím ti stručně další své osudy v české armádě, zapředl znovu řeč svou bratr Červ. Čas značně již pokročil, nerad bych tě zbytečně unavoval! — A aniž by vyčkal mé protestní odpovědi, pokračoval:

— Kerenský — tento náš dřívější odpůrce, nazývající snahy naše nacionálním šovinismem

— pozoroval náš nástup ve výzvědném baloně. Když viděl, jak se Čechové udatně bijí, zatím co Rusové zbaběle utíkají, zaplakal prý — a více našim přáním neodporoval. Však sami angličtí a francouzští důstojníci, kteří boj náš s napětím sledovali, doznali, že takového útoku dosud neviděli! —

Nejvíce však potěšil nás telegram drahého našeho tatíčka Masaryka — tou dobou v Petrohradě dlícího — jenž nás za několik dní došel. Radost naše byla bezměrná, když ten, jenž byl duší našeho hnutí, na jehož pouhý pokyn byli bychom šli třeba do pekel, děkoval nám hřejivými slovy:

Dobrovolníci!

Rozechvěni do hloubi duše radostí i vděčností, honosíme se Vaší hrdinností v nynější pro Rusko i spojence vážnou dobu. Potomci Husitů vyplnili i vyplní své povinnosti vůči národu, demokracii a lidstvu. Ať žije neodvislá revoluce! T. G. Masaryk.

Drahý náš, dobrý tatíček!

Kdyby byl slyšel té chvíle náš jásot, kdyby byl viděl, jakou radost způsobil zaslaným telegramem svým dětem, byl by se ještě více přesvědčil, ještě lépe byl by poznal bezměrnou úctu a lásku, jakou k němu každý z nás — od prostého muže až po důstojníka — choval! . . .

VIII.

RANĚN

— V noci po bitvě zborovské — tlumeným hlasem pokračoval bratr legionář — byli jsme ze zákopů odvoláni a naše místo zaujala 83. pěší divise. Šli jsme na odpočinek do blízkých obcí.

Náš pluk zůstal v nedalekém Stašově. Spal jsem po 2 neb 3 noci — s mnohými ještě druhy — v řecko-katolickém kostele; pak jsme tábořili na polích v blízkosti jmenované osady. Zde jsme se také rozloučili s velitelem naším, plukovníkem Trojanovem. —

Bohužel — bratře — zborovské naše vítězství nemělo pro Rusko praktického výsledku, neboť již několik dní na to docházely ze všech míst haličské fronty Jobovy zvěsti o úplné porážce ruské armády!

Nám bylo uloženo, zadržeti — pokud jen možno — překotný ústup ruský a zvolniti tak nepřátelský postup. Československé pluky byly tudíž znovu vyslány na nejvíce ohrožená místa.

Náš 2. pluk byl přidělen k tak zvané „Fidlandské divisi", kdež s 12. pěším plukem měl tvořiti pravé křídlo. S ukrajinskými pak pluky — jež měly současně s námi nastoupiti — měli jsme obsaditi druhou bitevní linii.

Však Ukrajinci se nedostavili a 1. bitevní čára ruská byla již od nepřátel „zabrána". — Posily přijdou, bylo nám řečeno, když jsme

7. července o 5. hod. ranní, za deštivého počasí, obsazovali — na pravo od Zborova — na vršku se nacházející ruské zákopy. Pod námi rozkládala se bažinatá louka...

Za půl hodiny dorazily k levému našemu křídlu ustupující pluky ruské a spojily se s námi; pluky ukrajinské vůbec nedošly! Buď byly někde zaskočeny a zajaty, aneb již tak zdemoralisovány, že vůbec rozkazu — obsaditi zákopy — neuposlechly! Kdož ví...

Však hle! Na protějším vršku proti nám postupují mohutné šiky nepřátelské! Byli to říští Němci...

V tom přicválal ruský praporčík od dělostřelectva a ptal se velitele, mají-li pány Němce „uvítati."

— Snad jich postup zadržíme, mínil plukovník. Palte!...

Ve chvilce rozpoutala se bouřlivá kanonáda nad hlavami našimi. Však nic platno! Obrovská přesila Němců, kteří hleděli nás obklíčiti z pravého nechráněného boku, donutila nás couvnouti as o 1 km. V tom nás došla posila! Jedna neb dvě ruské setniny stačily, abychom znovu rozvinuli své řady a šli ku předu.

Postupovali jsme stále, ač oheň, jímž nás Němci uvítali, byl strašlivý. Strojní pušky — jichž měli veliké množství — zle řádily v řadách našich a pokosily nejednoho dobrého našeho hocha! Než i jisté naše rány způsobily značné mezery v německých šicích...

Asi v místech, jež jsme byli prve opustili, srazili jsme se s Němci. Nastal děsný boj muže proti muži. Ač Němců bylo jako kobylek a za jednoho skoleného — jakoby ze země vyrů-

stali — nastupovali 2—3 v boj, přec strašlivá řež dlouho zůstávala nerozhodnuta. Snad vítězně byli bychom vyšli i z tohoto nerovného boje, kdyby . . .

Nechráněné naše pravé křídlo bylo stále víc a více od nepřátel obkličováno. Hnízdo zuřivých Germánů — vpřed posunuté — pálilo do nás strašlivě z pravého boku! A pomoc žádná — tak málo je nás — zatím co Němci stále noví a noví se rojí . . .

— Zle je, bratři! — zvolal rotmistr — musíme ustoupit, nechceme-li se dáti všichni pobiti neb býti zajati. Však dříve ještě vypořádáme se tam s těmi! a mávl rukou k německému — nás ostřelujícímu — houfci.

— Na ně! Hurrá! . . . zabouřilo as z 50 hrdel. Neběželi jsme, ne — letěli, neseni touhou ukázat Němčíkům, co dokáží odvážní Čechové! . . .

Zápas byl krátký. Na 20 nepřátel válelo se v minutě na horké, sluncem vyprahlé zemi, ostatní — počtem asi 15 — a 2 strojní pušky, jimiž nás před chvilkou „častovali", jsme „zabrali!" . . .

Když viděli ostatní Němci záhubu svých kamarádů, zařvali vztekem a hnali se zuřivě proti nám.

— Odveďte je, bratři! — zvolal rotmistr, ukázav na zajatce — my zatím budeme Němce „držeti" . . .

Odváděl jsem rychle ještě s jedním bratrem vzdavší se nepřátele, když v tom ucítil jsem v pravé lopatce strašlivou bolest. Jako když jehla projede tělem! . . .

— Jsem raněn, bratře! — zvolal jsem ještě. Než v tom ucítil jsem druhou ránu — ne méně bolestnou — o něco málo stranou. Zatočila se mi hlava, zapotácel jsem se... Co se dále dělo, nevím...

Bratr Červ se zasmušil a bolestný úsměv, jenž mu při vyprávění o bitvě zborovské se rtů byl vymizel, ukázal se znovu, ba zdálo se mi, že v daleko větších ještě rozměrech.

Naslouchal jsem jeho řeči s napiatou pozorností, ani jsem nedýchal. Nevhodným se mi zdál nyní — když se na okamžik bratr odmlčel — jakýkoliv dotaz, jenž by zpřetrhl předivo bolestných jeho vzpomínek.

V pokoji zavládlo nevlídné ticho — mrtvé, hrobové... Mohls slyšeti vlastní dech. Jen hodiny na stěně odměřeně tikaly, nemajíce pochopení pro tajemné kouzlo vzpomínek bratrových.

— Jak dlouho jsem v poli ležel a co dále následovalo, dozvěděl jsem se teprve za několik dní — jímavým hlasem ozval se bratr legionář, přisednuv blíže ke mně.

Strašlivá bolest a horké paprsky sluneční přivedly mne opět k vědomí. Chci sebou pohnouti, nemohu. Celé tělo v jednom ohni a pravé rámě mrzácky leží při těle... Každé sebemenší hnutí, sebemenší obrat působí mi pravá muka!

Naslouchám...

Ticho; jen z daleka, ve předu již, slyšeti dunivé hřmění děl. Země se lehce chvěje...

Ustoupili jsme tedy, zašeptal jsem s povzdechem. Musili!... Zpropadení Rusové, skety... baby bojácné!...

V tom zaletěl k uchu mému podivný chropot. Otočil jsem s námahou hlavu a vidím: několik kroků ode mne v brambořišti „dodělává" německý voják.

Věř, bratře, ač nenáviděl jsem Němců z celé duše, v tu chvíli pocítil jsem s umírajícím hlubokou soustrast. Kdybych mu byl mohl pomoci, hned bych byl tak učinil! Přílba i puška válely se u Němcových nohou a z hlavy mu stékala pramének krev...

Však co to?...

Několik kroků dále — na pravo — spatřil jsem k veliké své bolesti bratra, s nímž jsem odváděl zajaté Germány, s prostřeleným hrdlem. Nehýbal se již — byl mrtev... A na levo tam — při mezi — dva další bratři leží bez hnutí!... Zachvěl jsem se hrůzou...

Odehrál se tu patrně krvavý zápas „našich" s německou přesilou, jíž bratři byli bezpochyby donuceni na rychlo ustoupiti, nemohouce ani druhů svých s sebou vzíti, usoudil jsem. Ležel-li ještě někdo za mnou, nevím — bolestí a slabostí nemohl jsem se obrátiti!...

Dva umírající (počítal jsem se k nim) — tři mrtví!... Kéž bys měl u sebe revolver! — přál jsem si v duchu. Jedna dobře mířená rána do spánku by stačila, aby tě zbavila dalších nesnesitelných útrap!

Co na mne čeká?...

Zde bídná smrt hladem, a naleznou-li mne, upadnu-li do rakouského či německého zajetí...? Nebylo třeba přemýšleti. Věděl jsem dobře, co v případě tom následuje, jaký trest mne očekává: — šibenice!...

Snažil jsem se pozdvihnouti nabitou pušku, jež vedle mne ležela. Marně — byl jsem tak sláb, že jsem jí ani nepohnul!...

Horko mne rozpalovalo — hned zase zima mnou třásla. A slunce pálilo, „pralo" mi nemilosrdně v tvář!

Zavřel jsem oči a oddal se s resignací svému osudu. — Kde asi bratří teď jsou, ubrání-li se obrovské přesile?!...

Vzdálené hřmění děl ukolébalo mne zvolna k polospánku a mně zdá se najednou, že zřím před sebou domov — své rodiště — milované rodiče a sourozence. Zvláště matka, dobrá má matička nešla mi s mysle, jí jsem se neustále obíral!

Kdyby tak věděla, kde jsi a co na tě čeká, co by as udělala?...

A odpověď hned následovala:

Běžela, hochu, běžela dnem i nocí, nedbajíc překážek a nebezpečí, neznajíc únavy, a naleznouc umírajícího miláčka, v nezměrném bolu vymyla a obvázala by zjitřené jeho rány, zlíbala chladnoucí rty a nadlidskou silou, jíž je schopna jedině milující matka, dopravila do bezpečí, svěřila pečlivým rukám lékařovým...

Ano, to by učinila drahá moje rodička, o tom jsem byl pevně přesvědčen! Jako v mlhách vznášel se přede mnou nezapomenutelný obraz: viděl jsem zoufalé, od pláče zarudlé oči matčiny, bolestí zkřivenou tvář, divoce poletující vlasy — jako tenkráte, když se se mnou na plzeňském nádraží loučila...

— Matko, matičko!... neslyšným hlasem splynulo mně se rtů a slzy — jak bohaté hrachy — stékaly po tváři. — Díky Ti za ve-

likou Tvou lásku, díky za vše, co's vykonala pro umírající své dítě! Díky horoucí! . . .

Bratr Červ mluvil rozechvěle, jako by znovu prožíval trapné ty okamžiky.

— A vidíš, bratře, pravil s povzdechem a slza zaleskla se mu v oku, tušení mé, že již nespatřím dobré své matky, mne nezklamalo, ač jsem se vrátil domů — až na tu ruku — zdráv, čehož bych se byl tehdy ovšem nejméně nadál! . . .

— Co's pravil, příteli, ruku že máš pohmožděnu? . . . Ukaž, ani jsem dosud nepozoroval! . . .

Bratr legionář nadzvedl pravici a — jakoby šlo o věc nepotřebnou — děl:

— No vidíš, bratře učiteli, ruku mám celou . . . a ostatní maličkost! Dvě kuličky z německé strojní pušky pochroumaly sice moje rámě důkladně — ještě dnes jím těžce vládnu a v ruce sotva péro udržím — ale rci, bratře, jest to oběť, stojící za zmínku, jíž jsme povinni drahé své vlasti?! . . .

Nenaříkám na svoje zranění, naopak — jsem na ně hrd — šťasten, že se jím mohu pochlubiti! . . .

Oči legionářovy zaplály blaženým leskem a zatrpklý úsměv jeho změnil se opět v onen radostný, který jsem u něho byl již jednou spatřil — při líčení bitvy zborovské! —

— Však poslyš! — a bratr legionář opět zesmutněl a na čele usadila se chmura — co teď přijde, nemělo se nikdy stát, povždy si to budu za zlé vykládati. Ne, já — legionář, československý voják — neměl tolik lpěti na bídném životě! Nemělo to být, nemělo! . . . Vyslechni, bratře, upřímnou mou zpověď, však

neodsuzuj — prosím — předem chybivšího druha, jenž lituje dnes trpce své slabosti!...

— Co jsem tak v bolestech dumal a vzpomínal na vzdálené své drahé — jaksi nesměle pokračoval bratr Červ — zaslechl jsem za sebou kroky...

Nemohl jsem se hned vzpamatovati. Když jsem konečně otevřel oči, spatřil jsem vysokého mladého muže, v obleku německého sanitního vojáka.

— Czech?... otázal se sípavým hlasem, patře mi zkoumavě v tvář.

Zachvěl jsem se... Ne, že bych se snad smrti byl bál — byl bych si v té chvíli přál, aby mně Němec pažbou pušky zasadil ránu, jež by rázem učinila konec mým útrapám! — než vzpomněl jsem si na vypravování bratří z „Družiny", co prý „provádějí" Němci s jednotlivě chycenými našimi hlídkami neb raněnými druhy.

Tvrdili bratří, že nalezli nejednoho „rozvědce" strašlivě od Němců zohaveného, jemuž tito za živa uřezali nos, uši, vyloupali oči, řeménky ze zad stahovali. A dušoval se mnohý z nich, že i zoufalý nářek těchto nešťastníků slyšel, když Němci na nich prováděli krvavou svou vivisekci...

Ký div, že každý z nás si přál raději zemříti, nežli raněný padnouti do rukou těchto ukrutníků! Nediv se tudíž, že ani já na drsnou otázku Němčíkovu, jsem-li Čech, nepřisvědčil. Naznačoval jsem pouze posuňky, že mám žízeň.

Němec se na mne upřeně zahleděl, pak zavrtěl nedůvěřivě hlavou, vyňal z torby čutoru a dal mně napíti — rumu. Nezahnal jsem jím

sice žízně, naopak — ale celým tělem jakoby proběhla rázem elektrická jiskra, nervy se vzpružily, svaly napialy — alkohol, jindy mně tak protivný, vykonal opravdu v mém polomrtvém organismu blahodárný účinek.

— Czekat, pšijít hned... ozval se v tom Němec a než jsem se vzpamatoval, byl pryč...

Co jen — probůh — se mnou udělají! — prolétlo mi hlavou po jeho odchodu. Hrůza však, již jsem při prvém spatření Němce pocítil, nadobro z mé duše vymizela. Vždyť mne mohl zabít, trápit, dělati se mnou co chtěl, a zatím — ještě mně podal posilnění!...

Přece tedy nejsou všichni Němci tak zlí, jak se o nich tvrdí, myslím si. Či mu snad červenobílá stuha na čapce mé a rameni nepovídá zřejmě, koho má před sebou!... Zahleděl jsem se na čepici, ležící v řádce před mýma očima, a div jsem úžasem nevykřikl: odznak československého vojska — červenobílý proužek — zmizel s čapky úplně!... Hrome, co to?!... Pozoruji znovu čepici, zrakem svým ji přímo ohmatávám, nepatří-li snad jinému; než zbytečně: čepice je moje, poznávám každý její steh; však ta tam česká moje trikolora!...

S největším napětím sil — třeba mi pohyb působil strašnou bolest, podepřel jsem se o levé rámě a stočil zrak svůj v místa, kde na rameni měl jsem upevněn odznak podobný; však ani toho zde nebylo! —

Tedy proto mne Němčík nepoznal, proto tak nedůvěřivě vrtěl hlavou! Nevěděl, jsem-li Rus či Čech, ježto jsme byli za boje s ruským vojskem pomícháni...

Však kde jsem přišel o národní svůj odznak, kdo mně jej strhal, aniž by mně byl ublížil? To má zajisté svoji příčinu!

V tom se mně rozblesklo v hlavě: Zajisté některý z ustupujících bratří, kteří mne nemohli již s sebou vzíti, tak učinil! Měl zajisté nejlepší úmysl — zbaviti mne případného ztýrání a zohavení od postupujícího vojska německého!...

Či snad viděl ještě dále?... Soudil, že by tím mohl zachrániti mladý můj život, ježto nepřátelé budou mne považovati za ruského vojína?

Ano, ano, zajisté to předvídal, usoudil jsem a domněnka tato již ve mně neusnula. Opět mi vyvstala před očima rodná moje víska..., otec i matka... a bylo mně nějak života líto! Jen jednou kdybych je mohl ještě spatřiti, ruku jim stisknouti, je pocelovati, zatoužil jsem, jen jedenkráte ještě!... a pak — nechť se se mnou stane cokoliv!...

Satan — bratře učiteli — satan to byl, jenž mne utvrzoval v neblahé té myšlence, abych úmysl — který zajisté měli se mnou dobří moji bratři — hleděl prakticky uskutečniti! Věř, stydím se dnes velice za svoji slabost; však tehdy mne, k smrti raněného, ztrátou krve sesláblého hocha pronikala každým nervem, každou cévou jediná jen myšlenka: Žít, žít!...

Ano, žít!... však ne pro sebe, pro své drahé; k vůli zlaté mé mamičce nechtělo se mi pojednou opustiti ještě slzavé toto údolí!...

Rozumíš mi, bratře? — dovedeš pochopiti můj duševní stav, vmysliti se do tehdejší mé situace! Dovedeš to?!...

A aniž by vyčkal uklidňující mé odpovědi, bratr Červ vzrušeně pokračoval:

— A satan našeptával mně dále: Vůči vlasti vykonals zajisté již svoji povinnost; za její zájmy ses bil, za ní chtěls i zemříti na poli válečném! Určil-li však proklety osud, abys upadl v ruce svých katanů a máš-li možnost vymknouti se jim, nač by ses dával zbytečně jimi trýzniti, nač vystavoval život svůj potupné smrti, jež by tě jistě neminula?... Zradíš snad svou vlast, nebudeš-li na otázky ti kladené vůbec odpovídati, necháš-li nepřátele své v pochybnosti o tom, jsi-li Rus či Čech?... Naopak! Ze života tvého bude míti vlast zajisté větší užitek, nežli z tvé smrti!...

Mozek pracoval horečně; nevěděl jsem, co počíti. Rozum odmítal naprosto ďábelské toto našeptávání, cit však, cit jej stále více utlumoval! Opět se mi zjevila bolem zdrcená matka — a byl jsem rozhodnut...

Nezodpovíš nepřátelům svým jich otázek, děj se s tebou, co děj, umiňoval jsem si. Chtěli by znáti — přiznáš-li se — jmen tvých spolubratří z „Družiny", různých podrobností, týkajících se Československé brigády, její početní síly, velitelů atd. — a hleděli by údajů těch za každou cenu na tobě vynutiti! Mlčením zbavíš se všech těchto nepříjemností, usoudil jsem v duchu.

Úmysl můj byl nezvratný, když i rozum podepřel citový postup myšlenkový...

Bratře, uznávám nyní, že hrdinnější zajisté bývalo by říci:

— Tu jsem, český legionář, oběste mne, kati!...

Dnes bych zajisté tak učinil, věda, že ten, pro koho hlavně jsem chtěl žíti — nezapomenutelná moje mamička — nepotěší se více z mého návratu!... Tehdy však...

— Bratře legionáři — přerušil jsem jeho řeč nanejvýš dojat — vždyť to, cos učinil, není žádné provinění, naopak!... Či měli všichni stateční naši hoši, upadnuvší v rakouské neb německé zajetí, dáti se jako stádo ovcí od krvežíznivých svých odpůrcův povražditi?... Nezapírám, že by bylo zbabělostí, litovati snad pozvednutí zbraně proti „osvícenému" svému císaři a slibovati mu znovu věrnost a poslušnost; než ponechati nepřátele své v klamu, vymknouti se jim — aniž bys jen trochu čest svou poškodil! — z nastražené na tebe oprátky, není — tak soudím — žádným proviněním, naopak uznáníhodným uměním, mistrným kouskem!... A neomlouvej se již, bratře, k čemu? Není ti toho — věru — zapotřebí!...

— Bratře učiteli — děkoval bratr Červ upřímně — ani nevíš, jak jsi mne svými povzbuzujícími slovy uklidnil, svalil se srdce těžký balvan, odehnal děsivou můru, jež mne neustále tížily a střebaly duševní můj poklid. Děkuji ti srdečně a věz, že bez obavy již, co o mně řekneš, bez sebemenších příkras či jakéhokoliv zamlčování, budu pokračovati v líčení svých osudů v prokletém rakouském zajetí...

Bratr legionář vyjasnil poněkud zasmušilou líc, však úsměv jeho nabyl zvlášť ostrého, trpkého rysu — a on, zřejmě unaven předchozím svým výkladem, zvolna popošel k otevřenému oknu, aby se nalokal čistého, ze zahrady do světnice proudícího vzduchu.

IX.

V RAKOUSKÉM ZAJETÍ

— Bratře Červe! — zvolal jsem po chvíli — pryč s chmurami a mrzutými myšlenkami, jež se usadily na mladém tvém čele, zchvátily čistou tvoji duši! Raduj se naopak ze šťastného vyváznutí z rakouského zajetí, jež se jen málokomu z vás poštěstilo! Co's prožil, nechť ti je jen těžkým, vzdáleným snem, z něhož jsi procitl k šťastné zkutečnosti!...

— Máš pravdu, bratře, nač vzpomínati s hněvem dob již minulých, když nový, lepší život slavil vjezd svůj k nám, zapudil nadobro neblahé ty chvíle! —

Bratr legionář se zřejmě uklidnil. S požitkem náruživého kuřáka, jemuž tato slast byla po dlouhou dobu odpírána, okoušel vonného výtažku tabákového a vypustiv z koutku úst s gracií několik proužků bělavého dýmu, vážně, beze vzruchu jal se vypravovati:

— Unaven dlouhým přemýšlením, zmořen horkými paprsky slunečními a vysílen ztrátou krve, upadl jsem znovu v bezvědomí, z něhož jsem se probral teprve k večeru.

Rozhlížel jsem se udiveně kol sebe. — Kde to jsem? — byla první má otázka. Vzpomínám... Ach, zajisté mne nepřátelé byli již z pole odnesli!

Ležel jsem na slámě v prostorné jakés kůlně, na jejímž protějším konci spatřil jsem

řadu koní spokojeně požírajících předhozeného jim sena.

V tu chvíli jsem pocítil hlad, strašlivý hlad. Žaludek se mi svíral — prázdnotou! Bůhví, jak dlouho jsem již ničeho nepožil, neboť takový hlad, takovou touhu po pokrmu jsem dotud v životě ještě byl nepocítil! Na slámě vedle mne sténali ještě dva ranění, z nichž v jednom jsem poznal chroptícího Němce z bramboříště...

Nepociťoval jsem již tak palčivé bolesti. Teprve teď jsem si všiml, že nemám na sobě kabátu a rozdrcené rámě že je obvázáno! Hlasitý hovor zaslechl jsem zvenčí a v tom již vcházeli do kůlny tři muži, z nichž jeden — v němž poznal jsem Němce, který mne v poli nalezl — živě rozkládal rukama.

Ač znám obstojně německy, přec jsem „hantýrce" jich skorem nerozuměl! Tušil jsem však, že rokují o mně... Byl to německý šikovatel a dva muži od sanity.

Když mne došli a seznali, že jsem se již probral z mrákot, spustil jeden přes druhého:

— Czech?!... Czech?!...

Pevně jsa rozhodnut, nereagoval jsem vůbec na jich dotazy, jimiž mne nyní — ač mluvili již správnou němčinou a jeden dokonce lámanou češtinou — přímo bombardovali!

Verfluchter Kerl!... Aber ja, der böhmische Hund ist das!... a jiné ještě šťavnatější nadávky sypaly se na ubohou mou hlavu.

— Deserteur!... Verräter!... sípali Němčíci vztekle a hrozili mi zaťatými, mohutnými pěstmi.

Byl jsem však k veškerým jich nadávkám a hrozbám úplně netečný, ani brvou nepohnuv, jako bych jim vůbec nerozuměl. Němci vidouce, že se mnou ničeho nesvedou, za strašlivého proklínání a lání „ničemné české pakáži" odešli.

Oddechl jsem si...

Teď již jsem opět pozbyl důvěry v dobré německé srdce. Ti chlapi byli schopni nejhoršího!...

Byl jsem přesvědčen, že sebemenší známka z mé strany — nasvědčující, že dotazům a nadávkám jich rozumím — byla by mně přinesla strašlivé potrestání!

Snad již budu míti od nich pokoj, utěšoval jsem se v duchu. A měl jsem!...

Za chvíli odvázali Němci koně a aniž by na mne byli více pohlédli, odjeli odtud klusem. Bezpochyby mne předali svým rakouským spojencům!...

Stmívalo se již, když do kůlny tiše vstoupil muž v oděvu rakouského důstojníka. — Opět tedy výslech! — projelo mi hlavou.

Rakouský důstojník došed raněných, postál chvíli nade mnou a k velikému mému podivení zeptal se plynnou češtinou:

— Co bolí, příteli?... A pohladil mne po zcuchaných, hlinou slepených vlasech.

Již jsem otevíral ústa, abych mu odpověděl; však vzpomněl jsem si včas, že by to mohla býti na mne nastražená léčka, proto jsem jen z hluboka povzdychl...

— Nerozumíš? — pravil důstojník soucitně.

— Hej, molodčíku, jak je ti?... opáčil hned na to rusky.

Za pobytu svého v Rusku naučil jsem se slušně ruské výslovnosti, i odvětil jsem s bolným úsměvem:

— Nedobro, batuško...

Důstojník ptal se soucitně dále:

To byl's při ústupu raněn a pak zajat?...

Přikývl jsem hlavou.

— A máš hlad?...

— Tak!...

— Počkej, pošlu ti hned něco na posilněnou, pravil dobrý ten muž, dodávaje s úsměvem:

— Však budeš brzy opět jako ryba zdráv! — a potřásl mi bodře zdravou levicí.

Zastavil se ještě na okamžik u mých druhův, z nichž Germán strašlivě chroptěl, co zatím druhý raněný — Rus — nejevil již skorem známek života. — —

Za chvíli vešla do kůlny starší již žena, přinášejíc kýžené občerstvení.

— Bratře, ozval se důrazněji mladistvý legionář, přes to, že pohyb mi působil nesmírnou bolest, přec jsem se sám — bez cizí pomoci — vztyčil, opíraje se o zdravou levici. Hlad, hlad jsem měl nevýslovný; v žaludku mně kručelo!...

Věříš, že snědl jsem tehdy 2 notné skývy chleba, rovněž dvě — na měkko uvařená — vejce a vypil značně objemný šálek čaje?!...

Dobrá ta stařenka krmila mne jako malé dítě, hladíc mne vetchou, kostnatou rukou a s účastí se vyptávajíc, trpím-li velkou bolest.

Přitakal jsem a tu ona dodala hned soucitně:

— Do rána snad nějak ještě přečkáš, zítra pak dá tě dovézti syn do nemocnice.

Syn?!... Tedy ten hodný důstojník byl synem milosrdné této samaritánky?!...

Jak jsem v duchu oběma děkoval, jak jsem jim blahořečil!

Zvěděl jsem — bratře — z vypravování stařenčina, že se nalézám v obci Jezerné, v níž jsme se shromažďovali před zborovskou bitvou. Nechtěl jsem však ani uvěřiti, že již uplynul třetí den od mého zranění!

Proto jsem měl tedy takový hlad, proto jsem byl tak vysílen! Jak se to však mohlo státi, že mne teprve dnes nalezli?... divil jsem se v duchu.

I to jsem si konečně vysvětlil. Padl jsem raněn do řádky brambor, jichž hustá nať mne skorem zakrývala. Z obou stran pak zvedalo se vysoké obilí, takže jsem byl při prvním spěšném sbírání raněných — i s ostatními druhy přehlédnut...

— A kdo byl, příteli, zeptal jsem se s účastí, šlechetný onen důstojník? Dozvěděl jsi se to snad též?...

— Ovšem že dozvěděl, přisvědčil bratr legionář a líc se mu rozjasnila. — Sám starosta Jezerné — na dovolené právě dlící rakouský důstojník — Rusín rodem. Jistě — dle matčiny řeči — měl centrální mocnosti právě v takové lásce, jako já! — —

Dobrá stařenka odešla a já opět osaměl. Smutné ticho přerušoval jen příšerný chropot v posledním tažení se nacházejícího Germána. Ruský vojín zatím byl již dokonal, soudě dle toho, že nejevil vůbec známek života.

Přec jsou ještě lidé dobří, děkoval jsem v duchu šlechetným svým zachráncům jezern-

ským, kteří se mně s takovou láskou ujali — a opět (tolikráte již dnes!) vyvstal přede mnou obraz drahé mé mamičky! Však obraz neskonale krásný, spanilý!...

Rodička moje blaženě se na mne usmívala; jen jakoby stín zřel jsem ji v dálce. Však stín se blížil, rostl, mohutněl, až — stanuv přede mnou — rozepjal paže, přitiskl mne na svá prsa a zlíbal, horoucně zlíbal bledé mé líce. Pak zase — jak byl přišel — pomalu se vzdaloval, mizel, ztrácel se rozšířeným mým zrakům, až zanikl nadobro...

Procitl jsem z polosnění a hluboký povzdech vydral se mi z prsou: — Kéž by to byla pravda!...

Jakýsi příjemný pocit rozhostil se v mé duši.

— Nezemřeš, hochu, nezemřeš! — pravil jsem sám k sobě; vždyť matka tvá drží nad tebou ochranná svá křídla! Láska její dopomůže ti k šťastnému vyváznutí z nebezpečí, v němž jsi se zajetím svým octl, ke konečnému tvému vítězství!...

A držela matička nade mnou ochrannou svou ruku, povzdechl bratr legionář, však život můj zaplatila — chudák! — vlastním životem...

Poslední paprsky zapadajícího slunka zalily na okamžik ušlechtilou postavu bratrovu a zlíbaly čelo, oči i ústa mladého hrdiny, jakoby náhradou za matčiny polibky, jichž se již nedočkal...

X.

KŘÍŽOVÁ CESTA

— Však abych pokračoval, vytrhl se náhle bratr legionář z dum, takto bych ani dnes nebyl hotov se svým vypravováním . . .

Ráno následujícího dne byl jsem dopraven v bryčce starostově s umírajícím — svého okolí již nepoznávajícím — německým vojákem do nemocnice ve Zločově. (Ruský pěšák toho převozu již nepotřeboval — byltʼ nalezen ráno mrtev!) —

Tam mně znovu vymyli rány vyčistili, dali nové obvazy a ještě s několika raněnými rakouskými vojáky poslali vlakem do Lvova. V jednom z vojínů poznal jsem nenáviděného Žida, s nímž jsem v Székesfe érváru sloužil u téže setniny.

Židák se hned ke mně hlásil, já se však stavěl, jako bych ho vůbec neznal, což jej velice dopálilo. — Než jsme přibyli do Lvova, zemřel jeden z raněných vojínů vykrvácením . . .

— Bratře — pravil jsem nedočkavě — když se tento na okamžik odmlčel — jsem opravdu nesmírně zvědav jak ses nyní ze všeho „vytočil", unikl nastražené ti oprátce! . . .

Zase ten zvláštní, sarkastický úsměv přelétl lící legionářovou.

— Pravda — poznamenal — křížová cesta to byla, již jsem nyní prodělával! O těchto chvílích svého života nerad jen vypravuji, ba nerad na ně vůbec vzpomínám . . .

Poslyš tedy:

Ve Lvově nás zavezli do reservní nemocnice č. 703, kdež po občerstvení a převazu ran zanášeli v seznamy naše nationále.

Bratře učiteli, pravil mladý muž trpce, byl jsem nyní postaven před dvě možnosti: hlásiti se buďto pravým svým jménem, aneb vymyšleným ruským! — Ač jsem si svatosvatě umínil, že v případě — kdy se bude jednati o mou příslušnost — neotevru úst, přec v tomto okamžiku nebylo vyhnutí, musel jsem lhát!...

Ano, lhát, bratře, lháti jsem musel, chtěl-li jsem zachrániti holý svůj život! Jak trpce dnes vzpomínám tohoto provinění, jak klnu své slabosti!... Však co se stalo, nedá se více odčiniti! — Věř, příteli, byla to jediná lež, jíž jsem na záchranu svou vypustil z úst po dobu svého vyšetřování v rakouském zajetí! Jediná pravím — však neodpustitelná!...

— Bratře, zvolal jsem, tiskna mu pravici, maluješ si vše příliš černými barvami! Nejen že poklesek tvůj dá se zcela lehce omluviti, než — v případě tvém, vždyť šlo o život! — byla lež naprosto nutna! To není slabostí ani zbabělostí, to prostě káže pud sebeochrany! — tak na věc tvoji pohlížím já a zajisté i každý rozumný, soudný člověk...

V očích bratrových zaleskl se zákmit díků a on — hlasem již opět zcela normálním — pokračoval:

— Hlásil jsem se tudíž co Alexandr Alexandrovič, syn chažajnův z Újezda v Chersonské gubernii. Nepozastavovali se nad tím, ježto jsem hovořil rusky zcela slušně. Pobyt

můj na Rusi (neříkám v zajetí!) značně mně nyní byl na prospěch!

Na to jsme byli důkladně vymyti, vyčištěni a do čistého prádla a oděvu převlečeni.

Prokletý rakouský „mundur"! Zas jsem jej musel na sebe navléci, byť třeba jen na několik dní, než byl dán „do pořádku" oděv můj ruský! — S jakou radostí jsem jej oblékal, dovedeš si zajisté představiti! Však musil jsem, bez odmlouvání, bez odporu, abych na se neobrátil pozornost a nevzbudil podezření, že nejsem Rus, za nějž mne všichni považovali...

Však nemělo se vše tak hladce odbýti! Prokletý Židák — s nímž jsem byl do nemocnice přivezen — vyslovil zajisté pochybnost o mém „rusství", aneb mne přímo udal, neboť hned druhého dne z rána — po mém příjezdu do Lvova — vešel do nemocničního sálu — v němž leželo též několik zajalých Rusův — rakouský pan „oberlajtnant", s ďábelským úsměvem ve vyholené tváři.

Zastavil se u jednotlivých Rusův, vyptávaje se na různé podrobnosti z jich života. Konečně stanul též — zrakem div mne neprobodna — u mne... Věděl jsem hned, kolik uhodilo!

Pan nadporučík — dle jeho vzezření a výslovnosti vzal bych jed na to, že to byl též jeden ze zdárných synů „vyvoleného" národa israelského — ptá se s chechtotem — česky:

— Tedy Rus jsi, že ano, a od kdy pak?!... A opět tak upřeně se na mne zadíval.

Nepohnul jsem však brvou, což jej — jak jsem pozoroval — zřejmě překvapilo. Ještě několik českých otázek mně předložil, s týmž však výsledkem.

— Odříkej otčenáš! — děl pak rusky. Uměl jsem otčenáš výborně; naučil jsem se v Rusku od poslechu zcela správně a plynně několik modliteb.

Když jsem mu žádanou modlitbu bezvadně přednesl, zavrtěl v rozpacích hlavou a zeptal se náhle opět česky:

— Tedy nejsi z „České Družiny"? . . .

Otázkou tou mne však nezmátl; stále jsem byl na ni připraven. Byl jsem důsledný ve svém rozhodnutí: neodpověděl jsem, což si důstojník mohl ostatně vykládati také tím, že nerozumím česky. Ještě několik otázek, jichž jsem buď vůbec nezodpověděl, aneb ruským jazykem, a vyšetřující můj soudce — zcela nespokojený svým výslechem — odešel. Toho dne jsem měl od něho již pokoj! —

Však druhého dne ráno přišel opět, třetího dne zas a tak to trvalo několik dní. Odcházel však pokaždé, nevěda o nic více, než když přišel, ačkoliv vymýšlel stále nové a nové otázky a léčky, jimiž by mne usvědčil, že nejsem Rus, nýbrž český legionář.

Ptal se mne na př., která je nejnižší a nejvyšší šarže v rakouské armádě, vím-li, kdo je to kaprál a j. Vše marno! Nevyzvěděl ničeho, takže zlostí přímo zuřil . . .

Ošetření a léčení dostalo se mi pečlivého. Bylť dr. Horský*) — Pražák — člověk dobrého srdce, jejž osud můj velice zajímal. Ač se mne nikdy na nic nevyptával, přec z péče, jíž mně věnoval, jsem poznal, že mi přeje.

*) Pseudonym. (Pozn. spisovatele.)

A co bys řekl, bratře, byl jsem přesvědčen, že i ví, že nejsem Rus, nýbrž Čech! — A věděl to skutečně, jak se za chvíli dozvíš!...
Šero kladlo se pomalu v útulný pokojík a značně chladný vzduch přiměl nás konečně uzavříti okno.

— Jednoho dne, asi za týden po mém příchodu do lvovské nemocnice — navazoval na přerušenou řeč bratr Červ — přišel můj inkvisitor opět. Horečka mnou tehdy lomcovala...

Ač doktor Horský žádal nadporučíka, aby toho dne od výslechu svého upustil — že nejsem zplna při smyslech — neposlechl jej tento — naopak: S radostí v ďábelském svém srdci započal obvyklé vyšetřování doufaje, že dnes snad přece něčeho se dopátrá. A dopátral se!...

— Znáš rotnyho N. a půlrotnyho K.? — pravil rusky, patře mi pronikavě v oči. Hrklo ve mně; však nedal jsem toho na sobě znáti: Jmenovaní byli moji představení z „Družiny"!

— Ej, na to on, mlčíš — tedy neznáš?! A což Josefa Červa, zběha rakouské armády a vojáka „České Družiny" také neznáš?!... vykřikl potměšile pan nadporučík, tentokráte však česky, nespouštěje ze mne ďábelských očí.

Měl jsem v tu chvíli sto chutí vyskočiti a vytíti mu pár notných políčků. Však opanoval jsem se ještě a dotazu jeho nezodpověděl...

— Josefe Červe, zbytečně zapíráš, marny jsou všechny tvoje výtáčky! Tvá totožnost jest naprosto — věrohodným svědkem — zjištěna; radím ti tudíž, abys se přiznal. Čím dřív, tím lépe pro tebe!...

Či snad chceš ještě zapírati? K čemu?! — Což nevíš, že císař Karel zrušil trest smrti a že těm, kteří litují svého provinění, ničeho se nestane? Přiznej se tudíž bez obavy o svůj život a sděl mně i jména tvých kamarádův z „Družiny"; vždyť je všechny známe!

Viz, v těchto knihách — a ukázal na balík spisů, jež s sebou přinesl — jste všichni bezpečně a jistě zaneseni! K čemu tedy dalších vytáček, dalšího zapírání?!...

— Ďáble! — vzkřikl jsem divoce — vím zač jsem bojoval a proti komu. Tady mne máš, dělej se mnou, co chceš, však věz — kamarádů svých nezradím! Padouchu!

Co se dále dělo, nevím; upadl jsem strašlivým duševním rozčilením v bezvědomí. Když jsem se opět probral k životu, spatřil jsem soucitně se nade mnou sklánějícího doktora Horského.

— Stále čerstvé obklady! — nařizoval ošetřovatelce — a kdyby bylo zapotřebí, zavolejte mne. — A ty — obrátiv se ke mně, pravil po rusku — nerozčiluj se, sice...! A pohrozil mně dobrácky prstem.

Dobrý ten doktor! Situace pro mne byla — po předchozím výstupu — opravdu kritická. Vždyť jsem se téměř doznal (štěstí ještě pro mne, že v ruském jazyku): čeho tedy potřebovali katané moji více?!...

Jedině lékař mohl mne zachrániti poukazem na mou horečku a s ní spojenou nepříčetnost! A to také učinil — a nejen to, daleko ještě více, riskuje tak nejen své postavení, ale i svou osobní svobodu!... Nikdy se mu neodvděčím dostatečně, neboť jen on svou autoritou vyrval

mne z drápů ničemné rakouské justice, jež by jistě byla nelenila a co nejdříve vyřkla nade mnou krutý svůj ortel! —

— Bratře legionáři, zvolal jsem nanejvýš vzrušen, tvůj život opravdu nebyl závidéníhodným. Čím dále tím více se rozvíjí v opravdový román. Nemohu se již — věru — dočkati jeho pokračování!...

— Opravdu, doktor Horský byl Čech, jakých v rakouské armádě nemnoho! V noci téhož dne — když všecko již spalo — stanul u mého lůžka a vyšetřuje zdánlivě můj stav, pravil šeptem:

— Z „Družiny", příteli?...

— Jsem! — já na to bez rozmýšlení.

— A poručíka Horského — mého bratra — snad neznáš?...

— Jak bych neznal! — vyjel jsem skoro hlasitě, že doktor ulekaně rozhlédl se na všechny strany, zda snad některý z nemocných rozmluvy naší nepozoruje.

— Znáš tedy, hochu? — zašeptal lékař — přesvědčiv se, že vše je pohříženo v hluboký spánek — a což, živ je a zdráv?...

— Zdráv, pane doktore...

— Děkuji, příteli, a věz, že život tvůj visí na niti! S radostí jsem pozoroval, jaks unikal léčkám a nástrahám svých katanů. Až dnes!... No, uvidíme, co se dá v tvé věci dělati... Budeš-li i nadále opatrný ve svých odpovědech, ničeho s tebou nesvedou!...

Dnešní tvůj výrok přičteme na vrub horečce a bude zas dobře. Ostatně — již jsem mluvil s vyšetřujícím tvým soudcem, jemuž jsem se vyjádřil, že asi nemáš „tady"

vše v pořádku. (Při těchto slovech položil mi dr. Horský lehce na rozpálené čelo měkkou svou dlaň a šelmovsky se usmál.)

— Děkuji mnohokráte, pane doktore! — tlumeně vypravil jsem ze sebe. Buďte ujištěn, že poslechnu vaší dobré rady a že ze mne nevynutí již neprozřetelného slůvka, kdyby mne rozkrájeli!

— S Bohem, hochu — stiskl mi na rozchodnou lékař ruku — však nevyzraď mne! Myslím, že plán náš se podaří: škoda by bylo mladého tvého života!...

A doktor Horský nenápadně se vytratil z nemocničního sálu.

Bratr legionář přejel si pravicí čelo a pokračoval:

— Ještě čtyřikráte byl jsem zde vyslýchán, a jak vyslýchán! Křížovými otázkami nejednou mne zapotili, však nesvedli se mnou ničeho! Když poukázali na onehdejší mé doznání, stavěl jsem se úplně netečným, nepřisvědčoval jsem ani neodporoval, takže dr. Horskému dáno bylo konečně přece za pravdu, že mluvil jsem v horečce a že nejsem zcela normálním...

Však tím nebyla krížová má cesta ještě skončena! Když jsem se trochu pozdravil, poslali mne do posádkové nemocnice č. 14., kdež jsem byl dán do tak zv. „Speerabteilungu".

Měsíc mne tam mořili, zkoumali „duševní můj stav": Do drátěné klece mne vsadili, vodu na mne stříkajíce; jehly a špendlíky za nehty a pod kůži vbodávali, jen abych výkřikem neb slovem se podřekl, doznal, že jsem Čech!

Však přestál jsem vše a zbytečná byla námaha dvou vojenských auditorů, kteří marně

na mně zkoušeli právnický svůj um, marně si lámali o mne justiční své zuby!

Ač v posádkové nemocnici nezjistili o nic více, než první můj trapitel z reservní nemocnice č. 703., přec mne odtud hnali k polnímu soudu 2. armádního velitelství. — A jak mne vedli! Mrzáku, nemohoucímu dosud pravým ramenem hnouti, spoutali okovy ruce a za doprovod mi dali dva muže s nasazenými na pušce bodáky!...

A jak velkolepého přivítání se mně dostalo, bratře, nepřej si ani slyšeti! Štábní profous, když mne vojáci přivedli, spatřiv mne, s opovržením si odplivl, volaje:

— Pryč s bídným českým psem, zrádcem ničemným!... A vyťal mi políček, až jsem zavrávoral...

Co jsem měl dělati?... Zaťal jsem pěsti, zaskřípal zuby a mlčel... musel mlčeti!...

U polního soudu pobyl jsem však jen tři dny — aniž bych zde byl vůbec vyslýchán — ježto se mně rána, zdánlivě zacelená, znovu otevřela a zjitřila.

Lékař, k němuž jsem byl předveden, poslal mne opět tam, odkud jsem byl přišel — do posádkové nemocnice č. 14.

S jakou radostí mne tu uvítali, nemusím ti snad ani povídati. Byli již rádi, že se zbavili „bláznivého velezrádce“ — jak mne zde nazývali — a nyní jsem jim přišel „na krk“ znovu!...

A stará komedie se opakovala. Léčili mne a vyslýchali, že jsem z toho byl již všecek zoufalý! Však slůvka — mne usvědčujícího — již ze mne nedostali! A výsledek?

Když se mnou sepsali spoustu protokolů, když mně znovu ránu zahojili, předali mne posádkové nemocnici čís. 3. v Přemyšlu — k superarbitraci!

A víš, bratře učiteli, doložil živě bratr Červ, jak mne označili?

Válečný zajatec!...

A ku příjmení mému ještě poznamenali: Nezjištěno dosud, zda Rus, či ruský legionář z „České Družiny"...

To byl tedy výsledek sáhodlouhého mého vyšetřování, na nějž byly vyplýtvány spousty papíru a několik „věhlasných" vojenských auditorů nasadilo veškeren svůj um, aby rozřešilo tajemnou záhadu mé osobnosti!... Válečný zajatec!...

Doznání moje — v horečce pronesené — nejen že mně neuškodilo, než — zásluhou doktora Horského — byl jeho nález o částečné mé nepříčetnosti ještě lékaři z posádkové nemocnice č. 14. spolupodepsán! — Tak jsem byl předveden před superarbitrační komisi přemyšlskou, kdež jsem byl skutečně uznán „pomateným invalidou" a poslán do zajateckého tábora ve Lvově...

Bratr legionář se trpce pousmál a děl temným hlasem:

— A víš, příteli, co nyní následovalo?... Vojenská justice nepropustila mne — ani teď ještě! — z krvavých svých spárů. Přes to, že neměla o mé totožnosti jistoty, nařídila přec zabavení veškerého mého jmění — na štěstí jsem skoro žádného neměl! — a tak zvěděli rodičové moji o mém osudu.

Přes rok neměli již o mně zpráv, až teprve teď četnický strážmistr jim přinesl zdrcující zvěst, že syn — velezrádce — byl chycen a že ho čeká — šibenice! . . . A následek toho: smrt milované mé matky! . . .

XI.

V TÁBOŘE INTERNOVANÝCH

Po chvilce trapného mlčení vzchopil se bratr Červ a spočinuv na mne teplým svým pohledem, dodal:

— Krátce dopovím, co následovalo ... Po dobrém, po zlém chtěli na mne vynutiti přiznání — marně!

Konečně — po dvouměsíčním pobytu ve Lvově — byl jsem odeslán, bez odsouzení, do tábora internovaných — Wieselburgu u Vídně.

Zde jsem byl volán ještě dvakráte k výslechu, neboť protokoly — se mnou ve Lvově sepsané — se cestou — ztratily! ... Inu, vždyť to bylo v Rakousku! ...

Měl jsem býti znovu předveden před válečný soud!

Však nedošlo již k tomu! Pomalu, však jistě blížila se neodvratná zkáza a rozvrat násilím udržované Habsburské monarchie ...

Ač nedostávali jsme — či, lépe řečeno, nesměli jsme dostávati — do našeho tábora žádných zpráv o současné válečné i politické situaci, ba ani dopisy nebyly nám propouštěny, přec jsme — my Češi — dobře věděli, jak věci naše „stojí!"

Jak je to možné? — ptáš se, bratře učiteli? ...

Ve Wieselburgu měli jsme znamenitého našince — polního kuráta — který nás —

nedbaje přísných trestů, jež by vyzrazením najisto byly následovaly — o všech politických zjevech i událostech válečných tak dalece informoval, že jsme již s nedočkavostí očekávali dne, kdy budeme moci — bez ohledu na své okolí — bez bázně radostně vzkřiknouti:

— Jsme svobodni!...

A dočkali jsme se.

V úterý 29. října přiběhl do místnosti naší všecek udýchán — dobrý náš kurát a hlasem, chvějícím se štěstím a blažeností, jásavě sděloval:

— Bratři, radujte se se mnou!... Rakousko kapitulovalo — Čechy vyhlášeny samostatným státem!...

Dovedeš si, bratře, představiti, jak bylo při těch slovech lidem — čekatelům rakouských kriminálů a šibenic — lidem, kteří — častokráte ani nevědouce proč — snášeli zde bezútěšně — a někteří již po dlouhou dobu — trudný svůj osud?

Měls slyšeti ten jásot, měls viděti planoucí zraky všech, když zvěděli jsme neuvěřitelnou, ač tak dlouho již s toužebností očekávanou novinu! Plakali jsme radostí, druh druha objímali na potkání!

Štěstí opět rozhostilo se v tak těžce zkoušených srdcích, nikdo z nás se nemohl již dočkati návratu do osvobozené vlasti.

Internovaný štábní šikovatel uspořádal hned přednášku o důležitosti a významu památného toho dne, kdy s pyšné výše trůnu svržena v prach ponížení „posvátná" modla habsburská!...

„Kde domov můj?" — „Hej, Slované!" — a ostatní písně národní ozývaly se pozdě do noci táborem internovaných . . .

Nejinak bylo tomu i ve dnech následujících. V pátek pak večer — 1. listopadu — uspořádán „na rozloučenou" slavnostní koncert, ovšem že s čistě vlasteneckým programem.

Nadšení dostoupilo vrchole, když kolem 8. hodiny bylo nám sděleno, že příštím dnem počínaje budeme vypravováni do svých domovů. Nezamhouřil jsem do rána oka, nemoha se již dočkati chvíle, kdy budu moci přitisknouti na rozbouřená svá prsa svoje nejmilejší. Viděl jsem již v duchu usmívající se mamičku, jíž slzy radosti a štěstí ze šťastného shledání volně stékají po ubledlé, ustaralé líci . . .

V sobotu odpoledne — obdržev na cestu potřebné peníze — vsedl jsem do vlaku, jenž mne unášel opět po třech letech do svobodné mé otčiny, tolika obětmi vykoupené . . .

Žel — zlý osud připravil mně ještě tentokráte zklamání, zklamání neočekávané a právě proto nejstrašnější: Matičky drahé nespatřil jsem více! . . .

DOSLOV

Byl večer již, když doprovázel jsem bratra legionáře k jeho domovu. Po mračném dni obloha se úplně vyjasnila a tisíce hvězd shlížele dolů v komnatu pozemskou.

Bratře Červe, pravil jsem v upřímném obdivu. Tvůj život — ač jsi ještě tak mlád — jest opravdu velikým, napínavým románem, románem lásky k milované zemi a lásky mateřské!

Kohos více miloval?...

Těžko říci.

Zdá se však, že jedna i druhá byly ti stejně drahými, stejně zbožňovanými, stejně žádoucími!...

Těžké mraky zastíraly dnešní oblohu, a hle — vyjasnilo se!... Těžká utrpení prožila drahá naše vlast, než — došla svého vykoupení!...

A což ty, bratře legionáři?!...

Kolik těžkých zkoušek musels vytrpěti, kolik utrpení prožíti, abys zocelil a vyhranil svou povahu, abys směle mohl říci: Jsem dokonalým člověkem!

Ne, neodmítej těchto mých slov — jsou dobře uvážena!...

Nuž, bratře Červe, setři chmury, jež se usadily na mladém tvém čele, vyjasni opět smutnou svou tvář!

Viz, tam tu hvězdičku!

Slyšels kdy překrásnou báji, že duše zemřelých dlí v některé na nás shlížející hvězdě?!

Co soudíš, bratře?

Nemohla by býti v té veliké, radostně se na nás usmívající hvězdě duše milované tvé matičky, pro niž tolik truchlíš?

Vidíš, směje se šťastně na tebe — žehná dalším tvým krokům!

Nuže, příteli, hlavu vzhůru, pevně vpřed! — tak si to zajisté přeje tam v oblacích duch tvojí matky, jež po mnoha letech ještě s účastí bude naslouchati, jak zdárný syn její vypráví synům a vnoučatům svým o osudech, jichž mu bylo vytrpěti — dávno, ach, dávno ji tomu! — za osvobození a dobro matky nejmilejši — krásné české vlasti!...

OBSAH:

Strana:

Předmluva 5
I. Návrat 7
II. V rakouské armádě 13
III. Mezi svými 25
IV. V první službě 33
V. Můj nový pán 43
VI. V „České Družině“ 53
VII. U Zborova 65
VIII. Raněn 79
IX. V rakouském zajetí 93
X. Křížová cesta 101
XI. V táboře internovaných 115
Doslov 121

OBSAH:

Strana:

Předmluva 5
I. Návrat 7
II. V rakouské armádě 13
III. Mezi svými 25
IV. V první službě 33
V. Můj nový pán 43
VI. V „České Družině" 53
VII. U Zborova 65
VIII. Raněn 79
IX. V rakouském zajetí 93
X. Křížová cesta 101
XI. V táboře internovaných . . . 115
Doslov 121

